

Eduard Magriñà Olivé

EL COOPERATIVISME AGRARI AL BAIX CAMP DURANT EL FRANQUISME FINS EL 1974

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per la Dra. Montserrat Duch Plana

Grau d'Història

**UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI**

Tarragona

2023

ÍNDEX

1. Abstrac.....	3
2. Agraïments.....	4
3. Metodologia.....	5
4. Motivació.....	6
5. Hipòtesis.....	7
6. Emmarcament Geogràfic i Cronològic.....	8
7. Antecedents: el Cooperativisme Agrari des del s.XIX al 1942.....	11
8. Cos del treball.....	17
8.1. La fi de la Guerra Civil i la reforma franquista.....	17
8.2. Els canvis ocorreguts als anys cinquanta.....	27
8.3. El cas de l'Aleixar, des de la òptica de la història oral.....	30
8.4. Dels anys cinquanta als seixanta.....	36
8.5. Els anys seixanta.....	39
8.6. Els anys setanta (fins a 1974).....	43
9. Socialització.....	46
10. Epíleg (Introducció a la Transició).....	58
11. Conclusions.....	60
12. Bibliografia.....	63

1. Abstrac.

El present treball és el resultat en la investigació que s'ha sostingut amb tres pilars fonamentals: estudi de llibres i altres fonts secundàries; estudi de fonts primàries (arxiu) i mitjançant la història oral. S'ha centrat en l'estudi del Cooperativisme agrari en el context franquista, fins l'entrada a la Comunitat Econòmica Europea. L'estudi s'ha focalitzat a la Comarca del Baix Camp (Tarragona), amb més atenció en aquelles organitzacions agrícoles més empobrides. I en tots els canvis que esdevingueren durant els quaranta anys estudiats. L'estudi des d'una perspectiva oral, ens dona una visió complementària i, a vegades, explicativa per si mateixa. Des d'una perspectiva de present, és més difícil de comprendre, que als anys quaranta del segle XX, la política agrària era molt important atès que sobre el quaranta-cinc per cent de la població no vivia en nuclis urbans. Serà durant els cinquanta, seixanta i setanta, que hi haurà el canvi i la migració a les ciutats. Precisament és on es centra el treball. En addició, també es viurà el fenomen de la migració des d'altres zones de l'estat a Catalunya, també arribarà en els àmbits rurals i que provocarà diferents conflictes i innovacions en alguns àmbits. La sindicació dels agricultors, obrirà espais de cooperació pagesa, però també de control i repressió.

(Text en anglès): This final degree work is the result of research that has been supported by three fundamental pillars: the study of books and other secondary sources; the study of primary sources (archives) and through oral history. It has focused on the study of agrarian cooperativism in the Francoist context, up until the entry into the European Economic Community. The study has focused on the region of Baix Camp (Tarragona), with more attention given to the most impoverished agricultural organizations, and on all the changes that occurred during the forty years studied. The study from an oral perspective provides a complementary and sometimes explanatory view in and of itself. From a present perspective, it is more difficult to understand that in the 1940s, agrarian policy was very important since about forty-five percent of the population did not live in urban areas. It will be during the fifties, sixties, and seventies that there will be a change and migration to cities. Precisely where the work focuses. In addition, there will also be the phenomenon of migration from other areas of the state to Catalonia. A migration that will also reach rural areas and provoke different conflicts and innovations in some areas. The unionization of farmers will open spaces for peasant cooperation, but also for control and repression.

Paraules clau (Key words): Cooperativisme, història agrària, Baix Camp. (Cooperative movement, agrarian history, Baix Camp).

2. Agraïments.

Vull expressar el meu sincer agraïment a totes les persones que han contribuït a la realització d'aquest treball. En primer lloc, vull agrair a la Dra. Montserrat Duch, la meva tutora del Treball. També a la Dra. Montserrat Soronelles per la seva guia experta i el seu suport.

A més a més vull donar les gràcies a la meva parella, Gemma Fernández, per la seva comprensió, suport constant i motivació durant tota aquesta aventura acadèmica. A més, desitjo expressar el meu profund agraïment al meu avi, Eduardo Olivé, i a la meva àvia, Teresa Climent, per la seva visió de com anaren els fets històrics de fa més de seixanta anys. També desitjo agrair a totes les altres persones que he consultat en diferents pobles com Maspujols, Riudecanyes, Alforja, la Selva del Camp, Riudoms, Vilaplana, entre altres. El seu temps i coneixement compartit han estat de gran valor per a la meva investigació i han enriquit significativament els resultats. També, vull expressar el meu agraïment a l'Arxiu Històric Municipal de Reus i a la Comarcal del Baix Camp per proporcionar-me l'accés a la informació i els recursos necessaris per a aquest treball. Addicionalment, m'agradaria agrair a la biblioteca Pública de Tarragona, a la Xavier Amorós i, especialment, a la Pere Anguera. Els seus fons documentals i assistència en la cerca de referències han estat inestimables per a l'elaboració d'aquest treball.

Vull que aquest text serveixi per reflectir la importància de cada persona i institució en la meva recerca. La seva generositat i suport han estat essencials per a realitzar el treball. Així que, moltes gràcies de tot cor.

3. Metodologia.

S'han utilitzat tres metodologies, principalment, per a la realització del treball: l'estudi d'arxius, de llibres i d'història oral. Tots tres enfocaments s'han complementat entre ells i han permès realitzar una investigació en el camp tractat. Cadascuna d'aquestes metodologies té les seves pròpies tècniques i estratègies per a l'anàlisi i la interpretació de les dades, però totes tenen l'objectiu comú d'obtenir una comprensió més completa i precisa del tema d'estudi.

La documentació servada en arxius, implica la recopilació i l'anàlisi de documents primaris, com ara cartes, actes, fotografies i altres registres oficials, per obtenir informació sobre el tema d'estudi. Aquesta metodologia implica la identificació i localització de les fonts d'informació, així com la seva organització i anàlisi sistemàtica per comprendre les relacions i els patrons subjacents. Els arxius són una font clau d'informació per a la història, la sociologia, la política i altres camps que requereixen informació precisa i fiable.

L'estudi fonts secundàries, o anomenat també la recerca bibliogràfica, és una altra metodologia important per a la investigació en diversos camps. Aquesta metodologia implica la recopilació i l'anàlisi de materials escrits, com ara llibres, articles de revistes, informes i altres publicacions relacionades amb el tema d'estudi. Els materials es poden obtenir de biblioteques, bases de dades en línia i altres fonts. La recerca bibliogràfica és important per comprendre les teories, els conceptes i les idees que han influït en el desenvolupament del tema d'estudi.

L'estudi d'història oral implica la recopilació i l'anàlisi de les experiències i les percepcions de les persones que han viscut o han estat involucrades en el tema d'estudi. Aquesta metodologia implica la realització d'entrevistes i altres converses amb persones clau, la transcripció i l'anàlisi de les dades per obtenir una comprensió més completa de les pràctiques i les actituds que s'han desenvolupat al voltant del tema d'estudi. L'estudi d'història oral és important per entendre la vida quotidiana, les pràctiques culturals, les relacions socials i altres aspectes del tema d'estudi que no són fàcilment accessibles a través d'altres metodologies.

4. Motivació.

La motivació del treball sorgeix del meu propi entorn, on la vida al camp ha estat sempre important i l'agricultura una font d'ingressos. El que em va inspirar a centrar el treball en el cooperativisme agrari va ser la percepció de que aquesta forma d'organització econòmica a petita escala havia estat força maltractada en aquesta zona. Com a model d'organització econòmica basat en la col·laboració i la solidaritat, el cooperativisme hauria de ser un element clau en una societat que aspira a ser justa i equitativa.

No obstant això, en molts casos, aquesta forma d'organització ha estat ignorada, subestimada o directament atacada, especialment per part dels poders econòmics i polítics establerts. També han estat atacades des de dintre, que és on s'han causat més danys. Abandonant poc a poc l'esperit cooperatiu. Com a estudiant d'història, he après que la història més immediata és clau per entendre les formes del present. Així, em vaig adonar que estudiant la història del cooperativisme agrari a la meua zona podria ajudar-me a comprendre les raons per les quals el cooperativisme no ha arrelat de forma més forta en aquesta comunitat, així com també a identificar les oportunitats i reptes per al cooperativisme avui. El Baix Camp és una zona amb una llarga història agrícola, on durant molts anys el camp va ser un nucli important de la població i l'economia. Com a tal, el camp també ha estat un espai de lluites socials, somnis i esperances. Hi ha hagut victòries i derrotes, i estudiar aquesta història pot ajudar a entendre com es van produir aquestes batalles i quins factors van ser clau per a la seva resolució.

En resum, el que m'ha motivat a realitzar un estudi històric al Baix Camp és la convicció que el cooperativisme agrari a petita escala és una forma d'organització econòmica que pot ajudar a construir una societat més justa i equitativa. Estudiar la història del cooperativisme en aquesta zona rural pot ajudar a entendre per què no ha arrelat de forma més forta, així com també a identificar les oportunitats i reptes per al cooperativisme avui. Al mateix temps, estudiar la història agrícola i social del Baix Camp pot ajudar a comprendre les lluites i esperances del passat, i com aquestes han contribuït a modelar la comunitat que som avui.

5. Hipòtesis.

Les transformacions ocorregudes després de la Guerra Civil i el seu impacte, implica la destrucció del cooperativisme agrari ortodox i dona pas a un nou tipus d'associacionisme agrícola. Amb la Transició democràtica, es produirà una continuïtat amb les associacions creades en el franquisme.

El treball de les dones o "anar al camp és feina dels homes", mite i explicació en un sistema marcadament heteropatriarcal. Buscar i destacar el paper de la dona en la feina al camp.

La immigració des d'altres punts de l'estat i del camp a la ciutat. La mobilització de persones, la introducció de nous cultius i les diferències en les tradicions en l'agricultura i l'impacte social.

El control de l'Estat franquista, a través de les institucions i la motivació que es donava per crear nous espais. Com es van utilitzar per aquesta fi i com es va anar tornant en contra del règim.

Les cooperatives com a eina de dinamització econòmica al Baix Camp, en un context polític de superació de la postguerra. L'important paper que van tenir tant el magatzem com les Caixes Agrícoles.

Explicar el paper, que gràcies a l'èxit econòmic de les cooperatives, van poder exercir per aconseguir objectius per a ells. Tot i anar a vegades contra els interessos del règim.

La idiosincràsia franquista i el seu paper en contra del progrés. Posant ideologia i interessos de molts pocs, en forma de llei, per sobre dels resultats fefaents i com es va veure obligat a virar en un nou context internacional i nacional.

6. Emmarcament geogràfic i cronològic. (1939-1984).

L'emmarcament geogràfic correspon al Baix Camp, Tarragona, Catalunya. Localitzat a l'entorn de la Serralada Prelitoral. Amb unes condicions climàtiques molt característiques del clima Mediterrani, poca pluja, precipitacions torrencials i temperatura temprada. A part d'això al Baix Camp se li ha de sumar constants fortes ventades. És una comarca molt propera al mar i conta amb l'altiplà de la Mussara, que condiciona el clima de la regió. No s'ha considerat mai que hi hagi rius, tot i que hi ha el "riu de Llastres", que és una riera, o el "riu de Vilaplana" que també ho és. Doncs no baixen tot l'any, sinó només quan plou. Igualment en la seva toponímia si que apareixen esmentats elements hídrics: Riudecanyes, Riudoms, Riudecols, Dues-aigües. Al 1867 es va decidir, a la Llonja de Reus, que es començaria amb la plantació d'avellaner, entre altres motius per fer front a la Fil·loxera. Per tant, s'ha ampliat des d'aquell any, aquest tipus de cultiu, que ara condiciona el paisatge. Els principals cultius són: l'avellana, l'oliva, i l'ametlla. Tot i que hi ha plantacions d'arbres com garrofers i vinya, així com altres cultius com el gra o el colze i horticultura. Està format per diferents pobles i urbanitzacions i el centre urbà correspon a Reus. L'activitat econòmica principal és la indústria i els serveis, amb poc pes total de l'agricultura¹.

L'emmarcament cronològic correspon des de mitjans de segle XX al segle XXI. L'any 1942 ens trobem amb el que es coneix com a "primer franquisme", amb un país que encara estava arrasat per la guerra i que patia els racionaments². En un context internacional magre, doncs estava en curs la Segona Guerra Mundial. Amb la fi del conflicte a Europa, Espanya viu una època d'aïllacionisme per motius, principalment polítics i una autarquia econòmica³. Amb un sistema proto-feixista, militarista i de supremacia nacional, amb una direcció estatal centrada en el cap d'estat, Francisco Franco. Després d'unes operacions de blanquejament del propi règim i en una política acèrrima anti-comunista, en un context internacional de Guerra Freda, Espanya va trobant socis fora dels seus semblants, com ara Argentina o Portugal⁴.

¹ Gort, J M; Martí J M; Gort E. (1977). "Geografia del Baix Camp". És un resum extret del llibre en general.

² De Prado, M^{al}L (2008). "La historiografia de la Guerra Civil y del Primer Franquismo: reflexiones y nuevos planteamientos en el setenta aniversario". pp. 306-322.

³ Saz, I. (1999). "El primer franquismo". pp. 8-11.

⁴ Mesa, R. (1988). "Democracia y política exterior en España". pp. 10.

Durant aquests anys, les condicions de vida de la població seran paupèrrimes⁵. Ara bé, en el cas que ens interessa hi haurà excepcions, a part dels membres de FET i de les JONS. Doncs en un context rural, s'acostumava a tindre l'alimentació assegurada⁶. Lògicament hi va haver escassetat, però és cert que en una gran extensió de terreny, amb finques insuficients per alimentar una família en molts casos. Ja que molts petits propietaris i/o masovers, havien de treballar fora del que tenien assignat per tirar endavant, es podien permetre d'introduir algun element d'horticultura, o tindre petit bestiar en corrals (molts cops dintre la pròpia casa) o aviram⁷.

Amb l'aperturisme polític tímid, així com la fi de les "Cartillas de Racionamiento"⁸ i la fi de l'autarquia amb l'entrada dels reformistes tecnòcrates al poder, Espanya veu un creixement econòmic conegut com el "desarrollismo"⁹. Succeeix des de mitjans dels anys cinquanta a finals de la dècada. La terra pateix una sèrie de crisis, en el sentit anglosaxó de la paraula. Començarà llavors una segona onada d'afiliació de productors de la terra en entorns cooperatius¹⁰. Les expansions industrials portaran a moltes persones a bascular de la terra a la fàbrica i començar èxodes cap als centres industrials¹¹. La introducció de la maquinària provocarà l'excendent de mà d'obra que fomentarà que els treballadors vagin a les ciutats, establint-se un cercle que es retroalimentarà. A finals dels anys 50 i durant els anys 60, també arriba al camp, així com a la ciutat, migració des de altres zones d'Espanya¹². Diversificarà formes de produir i inclús introduirà cultius nous.

També és quan comença l'abandonament d'aquells pobles on les condicions de vida eren molt dures, al haver-hi mobilitat suficient i oportunitat per fer-ho. Cap a finals dels seixanta i sobretot el primer llustre dels 70, el règim comença a mostrar signes de debilitament. En un context internacional cada cop més democràtic.

⁵ Lafuente, I. (1999). "Tiempos de hambre". Resum general.

⁶ Entrevista a Maria Teresa Climent i Gavaldà. (2017).

⁷ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

⁸ Terán, F. J. (2012). A Historia Reciente: "Las cartillas de racionamiento, los fielatos y el estraperlo". pp. 2-10.

⁹ Cayuela, S. (2013). "La biopolítica del franquismo desarrollista: hacia una nueva forma de gobernar (1959-1975)". pp. 4-8.

¹⁰ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹¹ Paniagua, Á. (2016). A Ager. Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural. "Visiones en off de la despoblación rural en el franquismo." pp. 139-160.

¹² Nadal, J. (1976). "La población española". pp. 180-209.

Un règim sorgit gràcies les potències de l'Eix, és molt mal vist de forma internacional¹³. A part de multitud de problemes interns, com amb els treballadors que havien migrat a règims democràtics i enviaven divises, el turisme que aportava idees de l'exterior i un conflicte dels treballadors permanent¹⁴. A part de reivindicacions de tota manera, des de polítiques fins a territorials.

La mort del dictador el 1975, precipita la caiguda del règim. Començarà la coneguda com a Transició Democràtica¹⁵, que va des d'aquell any fins el 1977-1982. En un context rural al Baix Camp, la situació es va viure de forma com en qualsevol altre lloc. Amb expectatives d'un nou règim. Tot i que a partir d'aquells anys ja sí que l'agricultura cau en pes econòmic i de treballadors, la indústria també i s'expandeix el sector serveis¹⁶. Tot acompanyat d'una nova cultura de societat de consum. L'entrada el 1986 al Mercat Comú, provoca també canvis, difícils de valorar en termes de la terra ja que és un tema relativament present i que genera molta controvèrsia¹⁷.

¹³ Recordem l'intent d'expulsió de la ONU per part de Mèxic. Per a més informació:

<https://www.jornada.com.mx/notas/2022/01/17/politica/el-mandatario-mexicano-que-intento-derrumbar-a-franco/>

¹⁴ Leyva, E; Mir, I; Urbano, X. (2007). "De la protesta al contrapoder. Nous protagonismes socials en la Barcelona metropolitana". pp. 20-26.

¹⁵ Ysàs, P. (2010). A Revista Ayer: "La transición española. Luces y sombras."

¹⁶ Ramos, C; Robles, L. (2009). "Cambio estructural en España (1980-2000)". pp. 506-541.

¹⁷ Per a més informació, aquesta notícia de la CCMA ens dona una pista a 20 anys del debat de reforma, on es debaten els mateixos punts que es debaten ara: <https://www.ccma.cat/324/els-quinze-debaten-una-reforma-de-la-pac-que-desvincula-parcialment-les-ajudes-de-la-produccio/noticia/39815/>.

7. Antecedents: el Cooperativisme Agrari des del s.XIX al 1942.

L'origen del Cooperativisme el situem a la Gran Bretanya l'any 1844, la de "Rochdale" i serà una Cooperativa de consum¹⁸, tanmateix la primera agrària neix a França, el 1883, la de "Loir-et-Cher"¹⁹. A Alemanya naixerà la primera Cooperativa de Crèdit, centrada en la inversió en la terra: la "Heddesdorfer Wohltätigkeitsvereins"²⁰, Associació de Caixes de Préstec de Haddesdorf. La primera que es crea a Catalunya fou la Cooperativa Obrera Mataronense i la Cooperativa l'Econòmica Palafrugellenca, amb origen el 1864²¹. Totes elles tenen un objectiu econòmic, normalment de compra, buscant aconseguir els millors preus. Les cooperatives agrícoles a Catalunya van tenir els seus orígens al segle XIX, a través de les societats de treballadors del camp. La Llei d'Associacions de 1887²² va permetre que algunes cooperatives agrícoles s'hi adherissin, especialment en les zones de la Conca de Barberà i del Camp de Tarragona. En aquest inici del moviment cooperativista, les idees republicanes i socialistes van ser importants; i es van unir els pagesos més desfavorits i sense terra, és a dir, parcers, arrendataris i jornalers²³. Aquestes societats, moltes de les quals van sorgir de la sociabilitat informal en els cafès, es caracteritzaven per la regla democràtica d'un home un vot.

Es basaven en els "Principis de Rochdale", que es proposen a Viena, el primer és la lliure adhesió: és a dir, permetre l'entrada i sortida de tothom. El segon principi: l'interès es limita al capital (del quatre al cinc per cent); retorn cooperatiu dels beneficis en funció del que havia aportat cadascú. No fiar mai a cap comprador; control i qualitat dels productes que s'adquirien. Un interès en la educació, la capacitació i la informació. Neutralitat política i religiosa (llibertat de consciència). Finalment, la venda a preu de mercat. Tanmateix, durant el segle XIX, a Espanya no hi ha cap Cooperativa realment potent.

¹⁸ Holyoake, G J. (2021). "Historia de los Pioneros de Rochdale (Orígenes del movimiento cooperativo internacional)".

¹⁹ Chomel, C; Declerck, M F; Frey O i Mauget R. (2013). "Cooperativas agrícolas: identidad, gobernanza y estrategias".

²⁰ Extret de: 16a edició del cicle Memòria de Tardor de Cambrils, (2022) "Un segle de Celler a Cambrils".

²¹ Ídem.

²² Gaceta de Madrid (Antic BOE). (1887); núm. 193, de 12 de juliol. pp 105-106.

²³ Vives-Xiol, J. (2019). A "Quaderns Agraris" núm.46. pp 93-112.

Es pot destacar la de Córdoba del 1864, la de Jerez del 1870, o la de Valls del 1888. També el primer Celler Cooperatiu, del 1894, a Barberà de la Conca²⁴. El 1887, s'aprovarà la Primera Llei d'associacions. És una llei ambigua i poc clara, però provocarà el sorgiment d'una dotzena de Cooperatives: com la de Vallmoll o la de Blancafort. Tot i els "Principis de Rochdale", seran de caire obrerista, d'un espectre polític d'esquerra. Aquest fet s'explica en que els grans propietaris no veien cap necessitat de participar en Cooperatives.

Això feia que s'aglutinessin petits propietaris i hi hagués ideologies concretes. Igualment, coses com "un home, un vot" si es van respectar, els vots valien el mateix tant el que més aportava com el que menys, així quedava reflectit als Estatuts. Quasi ja en el tombant de segle, aquests models productius van agafant forma i van presentant prestacions. Es fundaran escoles, biblioteques, botigues, secció de crèdit i d'invalidesa tot i que no en totes. El que sí es crea en totes aviat és: un magatzem (centre logístic d'una cooperativa agrícola). A part, el magatzem servia per realitzar tasques de forma més senzilla i aconseguir adquirir productes de forma més econòmica. Això permetia una correcta repartició de sulfats i adobs o altres elements com el sofre. També era l'espai on hi havia la maquinària comprada de forma conjunta, que es llogava a qui la utilitzava i es podia fer aquella tasca sense la necessitat de que un particular ho comprés. En alguns magatzems es van poder comprar molins, al Baix Camp en concret destaca les premses d'oli. En altres llocs era també un espai de batuda del gra o un espai per una premsa de vi. També cal destacar que es buscava dotar d'un lloc físic més allunyat dels centres de poder (ajuntament) pels membres de la cooperativa, normalment un Cafè; que també era el lloc de reunió.²⁵

Amb aquest breu resum d'origen de les cooperatives agrícoles, podem fer un salt al segle XX, on hi ha una gran expansió en tots els nivells, noves normatives i una proliferació a gran escala degut a l'èxit cooperatiu a nivell general. També pel que havia suposat i suposava la Fil·loxera²⁶, recordem que la vinya és un element clau en la "Triada" mediterrània. Doncs amb la unió, els pagesos; veien un futur més segur que no pas actuant de forma independent.

²⁴ Celada, R. (1989). "Aproximació a l'atlas (sic) cooperatiu de Catalunya fins el 1936". pp 107.

²⁵ Pérez Baró, A. (1989). "Història de les Cooperatives a Catalunya". pp. 15-92.

²⁶ Iglesias, J. (1968). "La crisi agrària de 1879-1900.: La fil·loxera a Catalunya".

L'any 1906, s'aprova la Llei de Sindicats Agrícoles. Això suposa canvis que contradiuen els "Principis de Rochdale"²⁷. Sovint, en els pobles on ja hi havia una cooperativa, se'n creava una altra a petició dels pagesos propietaris. Això va portar a la creació de dos tipus de cooperatives: una coneguda com el "sindicat dels pobres" i l'altra com el "sindicat dels rics"²⁸. Aquesta llei també va establir avantatges fiscals, com ara exempció d'impostos i recuperació dels drets de duana, però el Ministeri d'Hisenda va limitar aquestes exempcions fins a fer-les pràcticament inútils²⁹, fet que va frenar el creixement inicial de les cooperatives.

En alguns casos, aquestes societats agrícoles van establir el vot en funció de l'aportació econòmica personal. Doncs el primer canvi era que el vot anava en funció de la riquesa. Hi havia molta facilitat de creació; només calia portar els papers i ja estava fundada, amb un mínim de 10 socis. En teoria, estaven exempts de "l'impost del timbre"³⁰, que es va acabar pagant igualment. A part d'això, el Ministeri de Foment, posava a gent experta a intentar crear varietats per millorar les produccions, aprofitant-se rics i pobres. Aquesta facilitat de creació, sembla que va ser aprofitada per segments catòlics per introduir-se al cooperativisme, tot i que amb poc èxit, Tortosa i l'Empordà són els dos exemples d'èxit. Tot i els desavantatges exposats, van proliferar les cooperatives agrícoles. A part de creacions de Cooperatives per riquesa, també en moltes es va mesclar la política entre els integrants i en van sorgir dues per localitat, Mont-roig del Camp, o la Selva del Camp: són exemples al Baix Camp.

El 1914, amb l'arribada de la Mancomunitat de Catalunya, tot i ser fonamentalment una unió de diputacions: van iniciar mesures econòmiques que també van afectar el sector cooperatiu agrícola³¹. Ja que la Mancomunitat volia establir cooperatives a tot el territori. En la figura de Rendé, qui es va ocupar de fer xarrades fins el 1919, seguint el model francès i danès; intentava convèncer d'organitzar la societat agrícola a través d'aquest tipus d'unitats productives. En pobles on no n'hi havia, van sorgir dos, com a Riudecanyes.

²⁷ Gaceta de Madrid (Antic BOE). (1906); núm. 30, de 30 de gener. pàg. 384.

²⁸ Per a més informació es pot consultar: Celada, R. (1989). Consultat l'atles podem observar el fenomen.

²⁹ Salinas, F. (1976). "El primer marco jurídico del cooperativismo agrario". pp.49-75.

³⁰ Gaceta de Madrid (Antic BOE). (1900); núm. 89, de 30 de març. pàg. 1149.

³¹ De la Granja, J L; Beramendi, J; Anguera, P. (2001): "La España de los nacionalismos y las autonomías". pàg. 75.

Això portava a la polarització política d'aquestes organitzacions. La llei que va substituir la de 1906, va ser la de 1931³², aprovada ja en el primer govern de la Segona República Espanyola. L'octubre de 1931 es va aprovar una nova llei per a les cooperatives, amb un primer moment com a decret al juliol. Impulsada per l'esmentat institut, encara que ja s'havia estat treballant en aquesta llei durant la dictadura de Primo de Rivera. Les novetats legislatives més importants van ser la obligatorietat del principi de portes obertes, la impossibilitat de limitar el nombre de socis, la obligació de destinar un percentatge al fons de reserva obligatòria i la norma de fixar com a no repartible el benefici obtingut en les vendes al públic no associat. Algunes cooperatives van preferir seguir subjectes a la llei de 1906. Tot i que no va ser una llei que canviés massa de l'anterior en grans aspectes. Resultant que no va tenir un gran impacte.

L'any 1934, segons les competències de l'Estatut³³, la Generalitat va legislar la seva pròpia llei de Sindicats Agrícoles. Aquesta normativa va reincorporar el principi "un home, un vot", i es va especificar que no hi podien haver "privilegis o avantatges especials per a determinades persones o societats" en contrast amb la llei de 1906. Així mateix, la llei va indicar que les dones no necessitaven el permís del marit per ser sòcies, i que els majors de 16 anys, encara sense posseir drets civils, no necessitaven autorització expressa per ser socis o exercir càrrecs directius. Aquesta llei va delimitar la personalitat jurídica de les cooperatives, classificant-les com a populars (sense ànim de lucre i exemptes de contribucions) o com a mercantils (encarades a "millorar el rendiment dels seus negocis" i, per tant, amb gravamen d'impostos). A més, va proposar mecanismes de control, com una comissió revisora de comptes, i l'obligatorietat de presentar anualment a la Conselleria una còpia de la memòria i el balanç comptable es creen figures fiscalitzadores: la Comissió Revisora de Comptes i el Consell Superior. El control de comptes es realitzava cada tres anys i cada any s'havia de presentar la memòria del Sindicat o Cooperativa³⁴.

³² Gaceta de Madrid (Antic BOE). (1931); núm. 294, de 21 octubre. pàg 393.

³³ Estatut d'Autonomia, publicat al Butlletí de la Generalitat de Catalunya. (1932); núm. 19, de 15 d'octubre. Article 5è, disposició 8ª. pàg 490.

³⁴ Butlletí de la Generalitat de Catalunya. (1934); núm. 81, de 22 de març. pp. 1697-99.

Amb l'inici de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), comencen a haver-hi canvis, tot i que no es van perllongar en el temps per raons de derrota republicana en el conflicte. Els sindicats agrícoles van ser l'òrgan triat per la Generalitat per realitzar les transaccions comercials agràries, i per aquesta raó van adquirir un gran protagonisme, per exemple amb el Decret de Sindicació Obligatòria (agost de 1936). Aquesta normativa establia la creació d'un sindicat agrícola local si no n'hi havia, la fusió si n'hi havia més d'un i l'entrada de tots els pagesos no socis³⁵, mesura que va portar molts problemes. La creació de l'organisme Federació de Sindicats de Catalunya, l'agost del 1936, per la fusió de la Unió de Rabassaires i Altres Cultivadors del Camp de Catalunya, Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya i Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya resultat del decret de Sindicació Obligatòria dictat per la Generalitat de Catalunya. Es va utilitzar per controlar i explotar les terres de la gent que havia marxat o per hectàrees productives abandonades. Els sindicats es van estructurar en quatre seccions: venda i transformació de productes, adquisició de subministraments agrícoles, assegurances mútues i caixa de crèdit.

Durant la Guerra, hi va haver lluites amb els partits, que volien entrar en les Cooperatives (obligant-los a votar). Unió de Rabassaires, el PSUC i (anteriorment el POUM) recolzaven les cooperatives, la CNT no. Igualment, no hi va haver gaire afectació ja que la CNT no tenia tant de poder al camp com la Unió de Rabassaires o el PSUC i els trentistes de la CNT no estaven en contra del cooperativisme agrari³⁶.

La cooperació agrària va patir una forta restricció durant la dictadura franquista. La Llei de Cooperatives de 1942³⁷ va ser restrictiva, vertical i intervencionista. La junta rectora podia ser escollida per l'assemblea, però calia el vistiplau sindical. Es va establir un consell de vigilància i el delegat sindical local podia assistir i fins i tot presidir les assemblees generals. El president passà a ser anomenat "jefe", trencant així amb la filosofia cooperativa.

³⁵ DOGC. (1936); núm. 240, de 27 de juliol.

³⁶ Puig, G. (2020). "LA PAGESIA I LA SEVA REVOLUCIÓ. Una anàlisi sobre la conflictivitat i el canvi a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil, 1936-1939". Tesis Doctoral (URV). pp 61-291.

³⁷ BOE. (1942); núm. 12, de 2 de gener. pp. 219-226.

En aquest context, l'estat va imposar l'enquadrament de cada cooperativa a les “Hermandades Sindicales de Labradores y Ganaderos”. Aquesta intromissió es va reforçar amb la creació, a cada província, de la Unión Territorial de Cooperatives del Campo, una coordinació jeràrquica de dalt a baix, amb un funcionament desigual segons la localització. Van ser un element clau del control del món agrari durant el franquisme a Catalunya. Aquestes organitzacions van ser creades per l'Estat franquista per tal de controlar i regular les activitats agrícoles i ramaderes a Catalunya i a Espanya. Son creacions evidentment posteriors a 1939 i apareixen a la “Ley de Bases de 1940”³⁸.

Les “Hermandades” van ser formades per propietaris i pagesos i es van encarregar de l'organització i gestió de les activitats agrícoles i ramaderes, així com de la comercialització dels productes. Aquestes organitzacions van ser molt importants per al control de la producció agrícola, ja que van establir les normes i les pautes per a la producció i el comerç dels productes agrícoles. Així mateix, van tenir un paper important en la repressió de les lluites obreres i campesines a Catalunya. Aquestes organitzacions van ser utilitzades per l'Estat franquista per a reprimir les protestes i les lluites dels treballadors agrícoles i ramaders, i van ser responsables de la detenció i la persecució de molts pagesos que s'oposaven al règim franquista.

Malgrat aquest paper repressiu, les Hermandades van tenir també un paper important en la dinamització de l'economia agrícola i ramadera a Catalunya. Aquestes organitzacions van promoure la modernització i la mecanització de les activitats agrícoles i ramaderes, així com la millora de la qualitat dels productes agrícoles i ramaders. Les “Hermandades de Labradores y Ganaderos” van ser un element clau del control del món agrari durant el franquisme a Catalunya, exercint un paper important tant en la repressió com en la dinamització de l'economia agrícola i ramadera³⁹. Amb la Llei de 1942, inicia el treball, que agafarà el cas particular d'un poble del Baix Camp, l'Aleixar i intentarà fer una aproximació del cas específic d'aquesta comarca. Buscant les semblances i diferències que han tingut diferents autors sobre aquest fenomen que durant molts anys va ser capaç d'articular econòmicament i socialment petits pobles de Catalunya.

³⁸ BOE (1940); núm. Publicat el 7 de desembre (Llei aprovada el 6). pp 8388-3892.

³⁹ Casamitjana, J. (2005). “Els sindicats agraris verticals: les Hermandades de Labradores y Ganaderos. Creació, evolució i desaparició”

8. Cos del treball

8.1. La fi de la Guerra Civil i la reforma franquista.

El funcionament de les Cooperatives durant el franquisme, ens valdrem dels exemples de la Cooperativa de l'Aleixar, de la de la Selva del Camp i de la de Reus, Unió o UTECO, que fou la "Unión Territorial de Cooperativas del Campo" (més tard UNCOTA⁴⁰). La motivació que porta a utilitzar aquests exemples es que son els tipus descriptius del Baix Camp. La primera, la de un poble on les parcel·les en general son insuficients per a mantenir una família⁴¹. Amb una trajectòria de una implicació més baixa en els sistemes cooperatius⁴². La de la Selva del Camp, representa una cooperativa agrícola molt dinàmica, amb més tradició i implicació⁴³. Finalment, Reus, ens representa la centralitat agrària⁴⁴. Així doncs ens permet ampliar-ho al conjunt del Baix Camp. El que ens dona un denominador comú, és l'indicat al peu de pàgina; una força de l'avellana⁴⁵. Que ja des del segle XIX es va imposant. El cultiu d'un fruit sec dona un avantatge o desavantatge segons com es vulgui enfocar. Al ser un producte que es manté en bones condicions durant molt de temps, en les condicions d'emmagatzematge òptim; permet que no urgeixi en cap cas la seva posada a la venda⁴⁶. De fet, és comú trobar-nos amb moltes cases amb unes golfes molt grans i amb corriola, doncs solia ser l'espai destinat a guardar-les.

⁴⁰ Es crearà l'any 1968, amb la fusió de la Selva, Valls, Riudecols i Unió (Reus). Tot i que mantindran la independència. El motiu que els porta a fusionar-se és l'exportació de fruit sec. Factor dinamitzador des del segle XIX a la zona. Per a més informació, consultar: Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pp. 163-166.

⁴¹ Consultar: Universitat de Barcelona. (1970). "Cuadernos de historia económica de Cataluña: publicación del Departamento de Historia Económica de la Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales de la Universidad, y del Instituto Municipal de Historia de Barcelona". Pàgines sense enumerar, és la publicació IV corresponent al tercer trimestre del curs 1969-1970. Al subapartat III es parla sobre la plana del Baix Camp i les diferències locals.

⁴² Cardó, J (1983). "L'Evolució dels conreus del Camp de Tarragona a partir del segle XVIII" ens dona una visió general sobre els cultius, reforçat per l'anteriorment citat estudi de la Universitat de Barcelona (1970) i l'entrevista a Eduardo Olivé (2023). Sembla ser que el fet que el fruit sec pugui ser guardat, no crea una necessitat de venda com si ho fa en regions vitivinícoles com el Priorat. Consultar: Audí, P. (2011). A Plecs d'Història Local. "La cooperació lligada a una comarca agrària: el Priorat.". pp. 8-10.

⁴³ Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pp. 38-68.

⁴⁴ Consultar l'estudi citat de la Universitat de Barcelona (1970), Reus sobrepassa tots els pobles en superfície cultivada l'any 1900 i el 1963 és només superat per Mont-roig del Camp.

⁴⁵ García, Mª D. (1971). "Una agricultura en proceso de cambio: el Baix Camp de Tarragona". pp. 13-21.

⁴⁶ Continua essent comú conservar-les fins quasi l'inici de temporada següent, ja que davant l'escassetat, acostuma a pujar de preu.

Aquest afer de l'avellana, el poder conservar-les, i crear espais físics a les cases per fer-ho; afecta en la no motivació per sindicat-se. L'altre cultiu més popular, l'oliver⁴⁷, que diversifica l'economia del pagès i dona una seguretat important de cara a assegurar-se produccions.

També fou comú, fins fa poques dècades, fer el vi de forma privada així com l'oli. Seguint el model casolà de "fer-se el peu" i de tenir cups a casa⁴⁸. A més a més, cal indicar, que quan s'acaba la campanya de l'avellana, aquesta normalment hauria de començar cap al primer de setembre i acabar cap a finals d'octubre; sol coincidir amb la de la verema, que comença a l'agost i no acaba fins a finals de setembre. A finals d'octubre és el moment en que comença la de l'oliva que acaba sobre la segona quinzena de gener. Tot depèn de les collites i com hagi anat⁴⁹. Resumidament, el canvi de cultiu, ja a mitjans del segle XIX cap a l'avellana, deixarà el cooperativisme agrari més a segon pla en el cas del Baix Camp. En el context posterior a la fi de la Guerra Civil Espanyola i durant els anys quaranta del mateix segle XX. Fan néixer un nou tipus d'organització al camp. S'ha de tenir en conte que als anys que comprenen la Segona Guerra Mundial, hi ha una afectació en general en tots els aspectes⁵⁰. En el cas específic, tornarà el ferri control dels estaments municipals però amb la diferència que en els anys de la dictadura de Primo de Rivera, hi haurà un control més estatal dels ajuntaments⁵¹.

Després de la caiguda del Baix Camp en mans nacionals, els sindicats que eren més partidaris del que seria bàndol guanyador, no van ser tancats: tot i que tampoc van funcionar normalment⁵². Amb moltes diferències de tracte entre sindicats més conservadors i aquells més revolucionaris.

⁴⁷ García, Mª D. (1971). "Una agricultura en proceso de cambio: el Baix Camp de Tarragona". pp. 13-21.

⁴⁸ El "peu", és l'estora de espart per posar a la premsa i que filtra els líquids separant-los del fruit. El trobar cups particulars és cada vegada més difícil, donat a la no conservació d'aquests espais a l'hora de reformar les cases.

⁴⁹ Entrevista a Eduardo Olivé (2023).

⁵⁰ Gómez, A. (1994). A Espacio, Tiempo y Forma. "La economía española y la Segunda Guerra Mundial: Un estado de la cuestión". pp. 349-369.

⁵¹ Marín, M. (1998). "Fascismo en España, política local y control gubernativo en la Cataluña franquista: ¿Fue el porciolismo una idea aperturista?". pp. 669-672.

⁵² L'exemple del cas de la Selva del Camp, on sobreviurà el Sindicat de Sant Isidre. Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pp. 129-147.

Tal i com digué el cap de FET i de la JONS de Tarragona (1938-1944) José Maria Fontana, reusenc⁵³: “Al llegar a nuestras provincias ... tuvimos desde el primer instante que hacernos cargo del control y tutela de la infinidad de Sindicatos Agrícolas que funcionaban. Nosotros nombramos las Juntas Rectoras, realizamos unificaciones sindicales dentro de la localidad, y por último con la Ley de Cooperativas de 1938, se creó una oficina de Cooperación con carácter provincial que se encargo de llevar a cabo una labor de tutela e inspección cerca de los mismos. [...]. Por medio de esta Oficina, inspeccionamos su contabilidad, se nombran las Juntas, presentan sus Balances y Memorias y están supeditados política y sindicalmente a la CNS local respectiva, relacionándose en la Provincial con los distintos Servicios Nacionales”⁵⁴.

Aquesta frase és molt més que explicativa. Efectivament hi va haver un control molt organitzat, que controlava tots els sindicats. De fet, el 26 de gener de 1940, es va aprovar la “*Ley de Unidad Sindical*”⁵⁵, que donava cobertura legal i obligava a les fusions. També així apareixeran els delegats sindicals, sota l’estructura del “*Sindicato Provincial de Agricultores de la Central Nacional Sindicalista*”⁵⁶, organisme sota el paraigües del “*Movimiento*”. Que feia arribar les seves mans fins a tots els aspectes de la vida local. Normalment, aquets delegats, prenién totes les funcions executores que hauria de fer la junta. Cap a finals de l’any 40, s’anirà traspasant aquestes funcions cap als presidents de juntes. Els delegats aniran desapareixent. És interessant saber que hi va haver aquest desplegament a àmbit provincial de funcionaris. Lògicament, sota les restriccions de la postguerra, també existí el racionament en les arribades i sortides de material agrícola: des d’adobs a llavors⁵⁷. El cas anterior, l’exemple correspondria a la Selva del Camp o Maspujols⁵⁸.

⁵³ Per a més informació d’aquest personatge consultar: Thomàs, J M^a. (1997). “José M. Fontana Tarrats : biografia política d’un franquista català”.

⁵⁴ Extret de Gavaldà, A. (2013). “El sindicalismo agrario en la provincia de Tarragona, 1939-1944. Nuevas visiones.” pàg.9.

⁵⁵ BOE. (1940); núm. 31, de 31 de gener. pp 772-773.

⁵⁶ Soronelles, M. (2003-2004). A *Estudios d’Història Agrària*. “Les cooperatives agràries del franquisme. Desmantellament institucional i ressorgiment cooperatiu, 1939-1964.” pp. 68-69.

⁵⁷ Seran anomenats “cupos”. De tota mena i de petites quantitats, fins a quatre tonelades, que era el que podien portar els camions. Entrevista a Eduardo Olivé (2023).

⁵⁸ En el cas de Maspujols es pot consultar: Llauredó, J M^a; Samsó V. (1986). “Guia de Maspujols”. pp. 60-62. Pel cas de la Selva del Camp, el ja esmentat llibre: Soronelles, M. (2000). “La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000”. pp. 129-147.

Altres casos més concrets, existeix la figura d'un lleu manteniment del sistema dels Sindicats. A l'Aleixar, una casa de cal Xamberg (que eren grans propietaris), va ser utilitzada la seva entrada com a punt de descarrega de material que arribava del racionament⁵⁹.

Repartit segons l'afinitat al nou règim més que en la necessitat específica de cada pagès. Presumiblement, l'excedent d'una persona que no necessités era posada a la venda, alimentant el conegut sistema de l'estraperlo de la primera postguerra⁶⁰. El segon i primer sistema no són excloents l'un de l'altre. És a dir, la repartició de materials bé podia ser en funció exclusiva de pertinença o no al nou sistema. Tornant on es manté una institució més forta, el control de l'activitat dels sindicats era en tots els aspectes. En el primer franquisme, només es podien fer reunions amb el permís del governador civil, abans citat (Fontana) i que ens deixa clares que les seves paraules es van complir. El control s'estenia d'allí a un control sobre, per exemple, els dies en que una premsa havia d'estar oberta, sense parar massa a valorar la necessitat d'estar oberta o romandre tancada. També hi havia un control sobre les quantitats que havia de ser premsat el raïm o l'oliva⁶¹. Incloent el ja esmentat consum d'adobs. Aquesta immediata postguerra ens mostra com l'autarquia i el nou règim, controlarà fins als màxims la vida sindicada agrària. De fet, el que existís una xarxa extensa al camp, els va permetre un més fàcil control, doncs només van haver de modificar el ja existent. Els Sindicats passen a ser un ull del règim dintre la vida rural⁶². Aquesta situació s'allargarà fins el dia dos de gener de l'any 1942, amb l'aprovació de la Llei de Cooperació. L'any següent va aparèixer el reglament que tindrien les noves Cooperatives. Un tret molt interessant d'aquesta nova llei, serà la conversió a entitats sense ànim de lucre dels antics sindicats. Això xafa per complert la capacitat ja assentada en el cooperativisme a Catalunya de la dinamització econòmica ja que no existiran més com a entitats pròpiament economitzaadores.

⁵⁹ Entrevista a Eduardo Olivé. (2023). Quan els nous propietaris van reformar la casa, entre el 2006 i 2008, van haver de buidar la casa de multitud de sacs d'adob vells. Que havien sigut dipositats al soterrani un cop buidats.

⁶⁰ Un molt bon exemple de memòria històrica emprant la història oral. Grup Historaula. (2008). "El record fet paraula. Memòria popular del franquisme." pp. 49-57.

⁶¹ Per obtenir una visió més general sobre la qüestió, consultar: A Historia Agraria. Christiansen, T. (2002). "Intervención del Estado y mercado negro en el sector oleícola durante el primer Franquismo". Pp. 221-243.

⁶² Martínez, A P; Ramon, J M^a. (2009). "Cooperativismo agrario en España durante la dictadura franquista, 1939-1975". pp. 1-19.

Aquest tret tant franquista com la fi, o minimització màxima de la pluralitat, també s'aplicarà en els sindicats. De fet, passaran a tindre el nom pel que coneixem ara aquestes organitzacions: "Cooperatives Agrícoles". També apareixerà la UTECO: "Unión Territorial de Cooperativas del Campo"⁶³, amb la seu a Reus. Josep Maria Fontana, va aconseguir que la capitalitat fos a Reus, argumentant que tenia una ubicació geogràfica preferent, normalment, hauria hagut d'anar a Tarragona, que era la capital provincial. També s'ha d'indicar que Fontana era reusenc⁶⁴. A part, August Mercader, el promotor de la UTECO, va argumentar la millor situació estratègica de Reus⁶⁵. La UTECO no entra en funcionament ple, fins el 1948-50, qui organitza fins aquell moment és la Cooperativa de Mont-roig⁶⁶.

Un tret diferencial del Baix Camp, és el cultiu de l'avellana, controlat des de Reus. De fet, sobre el 90% de la producció a l'Estat d'aquest cultiu era al Camp de Tarragona. Reus era la ciutat que ho gestionava tot. Durant la Guerra Civil, aquestes produccions eren controlades des dels Sindicats i pel Comitè Revolucionari dels ajuntaments. És més difícil d'estudiar una economia de guerra ja que té característiques úniques. El cas és que en molts cops, s'exportava tot el que es podia per ser descanviat per productes d'indústria alimentària, com pot ser farina⁶⁷.

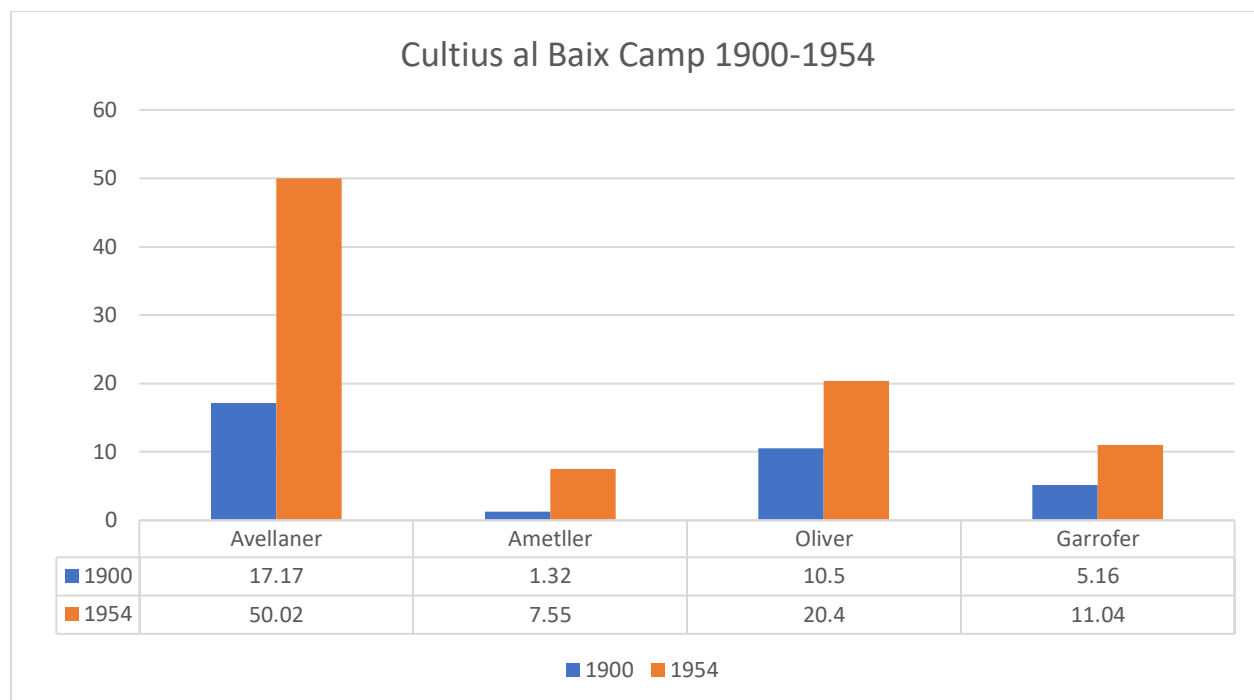
⁶³ Per fer una cerca més extensa, podem pendre el següent text com a exemple: Gómez, J M^a. A *Estudis d'Història Agrària*. (2003). "Las cooperativas en el marco de las hermandades sindicales". pp. 151-182.

⁶⁴ Thomàs, J M^a. (1997). "José M. Fontana Tarrats : biografia política d'un franquista català."

⁶⁵ Duch, M. (1996). "Reus sota el primer franquisme 1939-1951." pàg.51.

⁶⁶ Ídem. pàg. 52.

⁶⁷ Per entrar en detall consultar: Pons, Mª A. (2006). "Hacienda y finanzas durante la Guerra Civil". Pàg. 9. Bé és cert que es focalitza en les hisendes però ens dona una perspectiva de com funciona una economia de guerra.

68

Amb la fi de la Guerra, es crearà la Rama, aquesta institució aglutinava tota la comercialització de avellana i ametlla. Altre cop d'una forma vertical i ben controlada des de l'Estat. La producció era exportada des de magatzems privats. S'utilitzava per calcular les exportacions els ja barems realitzats abans de la guerra de la Junta Inspector de l'Exportació de Fruita Seca de Reus. Que també feien un control de qualitat del producte. El cas és que la "Rama para el Comercio de la Almendra y la Avellana", anomenada solament com: "la Rama", és altre exemple de control estatal però específic en el comerç, més que en un aspecte social o productiu⁶⁹. Amb el decret del primer d'agost de 1941, es crea el "Sindicato Nacional de Frutos y Productos Hortícolas"⁷⁰ creat des de FET y de las JONS i que el 25 de març de l'any següent es dona l'Ordre de funcionament⁷¹.

⁶⁸ Realitzat a partir de: UB. (1970), volum IV: "Cuadernos de historia económica de Cataluña : publicación del Departamento de Historia Económica de la Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales de la Universidad, y del Instituto Municipal de Historia de Barcelona". Pàgines sense numerar. També de: Cardó, J. (1983). "Els Conreus del Camp de Tarragona a partir del segle XVIII." pp. 640-665.

⁶⁹ BOE. (1950); núm. 217, de 5 d'agost, a la pàgina 3439, ens mostra que a les altures de la dècada dels cinquanta encara es manté aquesta agrupació d'ametlla i avellana i el seu control de la campanya.

⁷⁰ BOE. (1941); núm. 221, de 9 d'agost. pàg. 6052.

⁷¹ BOE. (1942); núm. 86, de 27 de març. pp.- 2163-2164.

Aquest Sindicat, també encarregat de la comercialització de l'avellana, agafa totes les funcions anteriors de la Rama. Altre cop cal especificar que el sindicat era vertical i controlat pel partit ja que inclús neix per la seva iniciativa⁷². Continuant amb la tònica en que estem del context del primer franquisme, hem de tenir en conte que les produccions d'avellana baixen a la meitat en comparació abans de la Guerra Civil. D'unes sis tones i mitja per any, a unes tres i escaig dels anys quaranta⁷³. Es pot explicar la davallada per molts factors, en primer lloc la guerra i la desaparició física de mà d'obra, tant per mort com per exili. També hem de tenir en comte l'empresonament de gent jove, altre factor intern podia ser l'estraperlo, o que algun pagès amagues collita. També en el context internacional d'una guerra sense precedents i d'un posterior bloqueig comercial a Espanya podrien ajudar a explicar aquesta situació. Un altre factor pot ser el "Tortós", la utilització de farines derivades de fruits secs per suplir la falta de gra per fer farina. Així doncs podem veure la creació de dues estructures en àmbit rural que es sobreposen. Per una banda les Cooperatives i per l'altre tant la "Hermandad" com primer "la Rama" i després el "Sindicato Nacional". Al final, les Cooperatives no tenien quasi iniciativa, és per això que un gran centre productiu com pot ser la Selva del Camp, no té uns estatuts fins el 1946⁷⁴.

El fet de que fossin estructures sense operació real feia que no necessitessin, una organització clara. A part del context econòmic autàrquic i de gran misèria en general. D'aquesta manera, es destruïa del tot el sistema de control dels productors sobre els seus productes. Fent que fos la maquinària autàrquica de l'estat qui guiés el camí. També queia en mans dels comerciants privats. El canvi de paradigma dels Sindicats anteriors a la guerra amb el que va sobreviure després és radical. La producció i comercialització d'un producte era un afer més que seria controlat pel partit i per un gruix interessant de comerciants privats, que també suposaven una petita diferència entre ells⁷⁵. Aquest control es mantindria fins l'any 1956, corresponent amb el canvi en general de l'economia de l'Estat i del nou context internacional⁷⁶.

⁷² Sánchez, G. (2002). "El sindicato vertical como instrumento político y económico del régimen franquista". pp. 17-41.

⁷³ Pijoan, J. (2000). "Història i present de l'exportació de fruita seca a Reus."

⁷⁴ Soronelles, M. (2000). "Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000." pp. 129-147

⁷⁵ Per una visió profunda consultar el llibre anteriorment citat de Pijoan.

⁷⁶ Delgado, L; Martín, R; Pardo, R. (2016). "La apertura internacional de España. Entre el franquismo y la democracia (1953-1986)." pp. 27-41.

Any que també va desaparèixer el control de preus decretat l'any 1947, que tant malestar acostuma a generar a part de que molta economia passa a un pla submergit. Durant l'any 1947 es van establir a Espanya uns controls de preus més estrictes que en anys anteriors, a causa de la crisi econòmica i la situació d'escassetat que es va viure després de la Segona Guerra Mundial. En aquell any es va aprovar el Pla de Control Econòmic, que tenia com a objectiu reduir la inflació i garantir l'abastament de béns bàsics per a la població. A través d'aquest pla, es van fixar preus màxims per a una sèrie de productes, es van limitar les importacions i es van concedir subvencions a la producció agrícola i industrial. Aquestes mesures van ser objecte de debat i crítica, ja que alguns sectors econòmics les van considerar contraproductives i van alertar dels possibles efectes negatius sobre la productivitat i el desenvolupament econòmic del país.⁷⁷. Sembla ser doncs, que podem atribuir als canvis a nivell estatal en aquesta matèria, a la condició general nacional i no en els problemes específics. Aquesta lluita en contra de les mesures, la va protagonitzar la UTECO de Reus, ja que considerava que, sobretot: el control de preus, feia treballar als pagesos per sota dels preus de cost. Cap al 1953, els botiguers de Reus també s'hi van afegir, afectats per la manca de poder adquisitiu dels pagesos. Van escriure des d'Unió Agrària i des de la Plataforma de Botiguers de Reus al Cardenal Arriba y Castro, procurador a les Corts i arquebisbe de Tarragona a part de President Honorífic de la UTECO⁷⁸. La lluita com veiem és relativa, ja que la protesta es fa totalment per la via protocol·lària. El que s'intentava aconseguir, era també, accedir a vendre de cara l'exterior, sense tindre el condicionant de venda només dintre la comarca. La fixació de 1947, va unir a les Hermandades i les Cooperatives per aquesta pugna en contra els comerciants. Volien eliminar els controls de l'economia i també que els pagesos poguessin tenir la Cooperativa com a centre de venda, sense dependre dels preus dels comerciants. A aquest desajustament entre preus de compra i de venda podem posar-hi números: l'any 1951, es va realitzar un informe des de les Cooperatives sobre el preu del gra d'avellana. Van calcular el cost de producció en 22,10 pessetes el quilogram, el preu de venda internacional era de 24 ptes i el preu de compra fixat des de l'estat era de 13,50⁷⁹. Per tant era més que evident que es produïa sense cobrir costos.

⁷⁷ Pijoan, J. (2000). "Història i present de l'exportació de fruita seca a Reus.". pp. 101-108.

⁷⁸ Entrevista a Eduardo Olivé Martorell. (2023).

⁷⁹ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria : 1942 al 1967". pp. 54-55.

Alimentant el ja esmentat mercat negre i/o inclús l'intent de buscar nous cultius o el retorn a la vinya, amb èxit escàs. Per tant, anem veient com el sistema de venda era corporatiu, amb exclusiva venda de les avellanes per part dels comerciants i amb molt difícil inclusió per part d'altres persones que no estiguessin dintre el sistema de comerciants de l'avellana.

Els comerciants estaven aglutinats dintre la "Agrupación Nacional de Almacenistas"⁸⁰ una entitat integrada dintre del ja mencionat "Sindicato de Frutos Secos y Productos Hortícolas". Al tenir el monopoli, podem entendre com d'hermètic era d'entrar⁸¹. El paper que tenien les Cooperatives, les poques realment existents, com ara la de Maspujols, la Selva del Camp o Riudecanyes, era la de compra d'avellanes als pagesos i aquests les venien a Unió, la UTECO de Reus. Que tenia la consideració de magatzem interior. Tot i intentar ser inclòs com a exportador, la sol·licitud de 1943, va ser denegada i també les successives, fins l'any 1954. Era necessari estar dintre el registre d'exportadors, que com he indicat, era molt hermètic. Per tant, tot quedava lligat i per poder vendre fora del camp de Tarragona, aquestes avellanes, sí o sí: s'havia de passar per mans privades⁸².

Els avantatges que van gaudir els comerciants privats, els podem veure clarament. En primer lloc, un monopoli d'exportació: amb totes les avantatges que comporta el fet d'aconseguir que ningú altre a part d'un mateix tingui tota la capacitat de venda d'un producte. Evidentment, la segona va lligada a la primera, l'eliminació de la oferta-demanda i de la competència. Alhora, sobretot a partir de 1947, la fixació de preus feia que els riscos fossin mínims, doncs podien calcular perfectament abans de cada campanya, les despeses i beneficis: fent un negoci rodó⁸³.

⁸⁰ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". "La actuación de los almacenistas estaba apoyada y fortalecida por la Agrupación Nacional de Almacenistas, integrada dentro del Sindicato de Frutos Secos y Productos Hortícolas. Otro valladar sindical, considerado coto particular del comerciante, y eminentemente anticooperativo. Como puede colegirse, era extremadamente difícil entrar en la actividad comercial como almacenista o exportador mientras todo estuviese sujeto a unos hombres que dominaban el Sindicato y la comisión y en donde con la colaboración de su burocracia, dirigentes y presión del comercio se apoyaba y defendía a capa y espada el funesto sistema de intervención montado".

⁸¹ Es pot exemplificar amb el: BOE. (1951). De 1 de setembre. pàg. 4094.

⁸² Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". En aquestes memòries, Joan Cochs Borràs, un comerciant de la fruita seca de Reus, ve a confrmarm-nos l'esmentat. Possa bastanta queixa en el fet de la deslimitació de preus, la pèrdua d'un monopoli. En general considera molt negatiu la fi del sistema autàrquic, que l'havia beneficiat molt.

⁸³ Per a més informació: de Riquer, B. (1989). "El franquisme i la transició democràtica. 1939-1988.". pàg. 191.

L'anàlisi dintre de si a un comerciant li interessava o no que les Cooperatives fossin incloses, a canvi de mantenir la fixació de preus, torna a ser intricat. Per una banda, tampoc hauria fet que els comerciants, lligats al règim, haguessin perdut masses diners. N'hi havia un per poble⁸⁴ i varis a Reus i no només era un lligam comercial. En canvi, el fet d'acabar amb un sistema tant beneficiós, permetent la competència de preus, va fer que molts els seus ingressos es reduïssin. Veurem, més endavant, que la fixació de preus seguirà més o menys igual, però serà més participativa.

També s'ha d'analitzar la influència que podien arribar a tenir aquests comerciants, a nivell estatal. L'any 1948, van viure l'amenaça de la creació de la "Comisión para el comercio de la almendra y la avellana". Havent d'anar els comerciants de Reus, a discutir amb l'Estat i els alts funcionaris perquè no tirés endavant aquesta Comissió. Aquest organisme, volia que es vengués l'ametlla, per províncies. Reus, controlava un setanta-cinc per cent del mercat. Van poder aturar-ho⁸⁵. Tot i que ens trobem encara, amb un franquisme molt primerenc, veiem que les dones estaven perfectament integrades, més tard veurem el cas del treball en el camp. Però també des del punt de vista de treball de magatzem. Tot i que amb uns salaris molt més baixos⁸⁶ i també amb unes feines molt desagrades; durant les següents dos dècades, també s'hi incorporaran les dones migrades des d'altres punts de l'estat⁸⁷.

Fos com fos, cal un anàlisi sobre com afecta, tot l'esdevingut als anys cinquanta i com afecta al Cooperativisme, que tornarà a aflorar, però amb inicis diferents al que coneixíem abans del Règim Franquista.

⁸⁴ Alguns encara perviuen, com a Vilaplana, en d'altres pobles, ha canviat la família. Entrevista a Eduardo Olivé Martorell (2023).

⁸⁵ Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". pp. 87-88.

⁸⁶ Dues-centes pessetes la setmana, en contraposició a les sis-centes d'un mosso de magatzem.

⁸⁷ Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. (2006). A KESSE. "L'habilitat de triar. Memòria del treball de les dones en els magatzems de fruita seca." pp. 4-9.

8.2. Els canvis ocorreguts als anys cinquanta.

Els anys cinquanta, son anys d'importants canvis. El mateix 1950, la ONU reconeixerà el règim de Franco⁸⁸, al novembre i al desembre els EUA començaran a tenir relacions diplomàtiques amb Espanya⁸⁹. Les implicacions eren tantes que son difícils de quantificar. Una cosa podem tenir per clar, Espanya s'aliava amb el Bolc Occidental, amb el Primer Món. I anar de la mà del líder que eren els EUA, comportaven reformes, en allò polític (poc), social i econòmic. En un pla més local l'any 1954 i sobretot el 1956, és produeix la gran gelada, que fa que molta gent del Priorat, emigri cap al Baix Camp i a altres comarques⁹⁰. Molts cops emigració feta pels contactes aconseguits per part de les "plegadores"⁹¹ en els llocs de cultiu de l'avellaner, per altre banda; l'any 1956 es produeixen dos grans canvis, en primer lloc: els comerciants perden el monopoli de venda d'avellana⁹² i en segon lloc: s'acaba el control monopolista de preus⁹³. Relacionat a un context més global, és l'inici del canvi de política econòmica del franquisme. Començarà doncs l'etapa reformista, marcada per l'arribada de tecnòcrates al poder, que farà créixer l'economia en molts aspectes⁹⁴. Això se sumarà a l'inici de l'arribada de la immigració d'altres punts de l'estat⁹⁵ i la creació de noves Cooperatives. Per tant, ens podem situar sobre l'any 1957, en que, tot i la indústria pujant, el 55% de la població de la província de Tarragona, encara es dedicava a l'agricultura⁹⁶.

⁸⁸ Serà les "Resoluciones Aprobadas Sobre la Base de los Informes de la Comision (sic) política ad hoc". La Resolució 386 (V), titulada: "Relaciones de los Estados Miembros y de los organismos especializados con España". pp. 18-19. Aquesta resolució de la ONU, el que fa és revocar la de 1946, que és la que va decidir no permetre l'entrada d'Espanya a la ONU ni el seu reconeixement internacional. El 4 de novembre de 1950.

⁸⁹ L'any 1950 van anar tornant els ambaixadors. L'any 1953, es va firmar el "Mutual defense assistance agreement between the United States of America and Spain". Era la primera vegada que Espanya es subordinava als interessos dels EUA amb Franco.

⁹⁰ Entrevista a Eduardo Olivé Martorell (2023). Almuni, Mª V. (2020). A Plecs d'història local "L'impacte dels fenòmens meteorològics extrems: gelades i nevades." pàg. 9.

⁹¹ Entrevista a Eduardo Olivé Martorell (2023).

⁹² Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". pàg. 191.

⁹³ A partir d'ara serà compartit amb les cooperatives, pels pagesos continuarà essent negatiu, des del seu punt de vista.

⁹⁴ Consultar. Cañellas, A. (2010). "La Reforma Administrativa en España (1956-1958)". De Riquer, B (2010). "La dictadura de Franco. Vol. 9 de la Historia de España."

⁹⁵ Babiano, J. (1995). "Emigrantes, cronómetros y huelgas. Un estudio sobre el trabajo y los trabajadores durante el franquismo".

⁹⁶ de Riquer, B. (1989). "El franquisme i la transició democràtica. 1939-1988." pp. 185-200.

És també l'inici de varies Cooperatives al Baix Camp, en diferents anys: l'Aleixar el mateix 1957, Alforja l'any 1954, Almoster el 1964, l'Argentera l'any següent, Riudoms el 1956, Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant el 1959, Vilaplana el 1960 i Vinyols i els arcs el 1969. Tot i que veiem que dels vint-i-vuit pobles, només vuit figuren a la llista, cal una explicació. Als anys quaranta es funden la de Montbrió, la de Prades, Riudecanyes, Riudecols. Per tant, el context és quasi el mateix, i patien el mateix que podia patir Unió, tot i ser molt més important. Per altre banda, l'Albiol, l'Arbolí, Botarell, Capafonts i la Febró, no hi ha constància de que se'n constituís una en cap moment⁹⁷. Més l'absorció per part de la Cooperativa de Riudecanyes de les de Duesaigües i de Vilanova d'Escornalbou i la creació de la UTECO de Reus. Tenim que en vint localitats, hi hagi o no Cooperatives, de les quals algunes d'alguns pobles han prosperat fins l'entrada del segle XXI, son d'origen marcadament franquista⁹⁸.

Les altres, com son la de les Borges del Camp, Cambrils, Castellvell, Coldejou, Maspujols, Montroig del Camp, Pratedip i la Selva del Camp, pateixen una gran transformació, que els hi treu tota la forma⁹⁹. Amb els canvis d'estatuts, unificant-les i incautant els seus béns. Creant quelcom nou, es pot considerar que la Cooperativa anterior al franquisme amb les que "sobreviuen" a la guerra, en son unes de totalment diferents. Perdent l'esperit cooperatiu pel camí que porta de 1939 al 1956, de fet, el canvi de nomenclatura de Sindicat a Cooperativa és prou indicatiu. Tot i que és cert que a Catalunya i més en el món agrari, el terme Sindicat Agrícola ve a ser Cooperativa Agrícola, no deix de ser per imposició del franquisme el canvi de nom.

Un altre tema que afectà durant aquesta dècada, fou, sens dubte, l'expansió professionalitzada de l'aviram, amb la creació de la Cooperativa Comarcal Avícola de Reus: fundada el 1945¹⁰⁰. Als anys cinquanta, també van veure despenalitzades les restriccions de l'autarquisme.

⁹⁷ Celada, R. (1989). "Aproximació a l'atlas (sic) cooperatiu de Catalunya fins el 1936". pp 107.

⁹⁸ La continuïtat envers les Cooperatives creades durant el franquisme fins els nostres dies, contrasta amb la no continuïtat dels sindicats d'abans de la Guerra.

⁹⁹ Soronelles, M. (2003-2004). A Estudis d'Història Agrària. "Les cooperatives agràries del franquisme. Desmantellament institucional i ressorgiment cooperatiu, 1939-1964." I a. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pp. 163-166.pp. 129-147. De la metixa autora.

¹⁰⁰ Sugrañes, C F; Brufau, M. (1954). "La avicultura de Reus". pp. 103-108.

Als anys seixanta, arribarà a unes produccions altes, amb la coordinació de 1500 granges avícoles tant a Reus com al camp¹⁰¹. Donant també una projecció dintre l'estat i, sobretot una influència política a les altes esferes. A aquests nous espais econòmics, se'ls hi ha de sumar, el declivi de la classe que s'havia format de comerciants. Amb la fi del control de preus, algunes cases que havien aconseguit grans fortunes, van desaparèixer¹⁰².

¹⁰¹ Calleja, C; Vila, J. (1967). "La Economía de la ciudad de Reus y del Campo de Tarragona". pàg, 89.

¹⁰² Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". ppàg. 96.

8.3. El cas de l'Aleixar, des de la òptica de la història oral.

Situats en aquests anys, hi haurà la fi dels racionaments dels productes del camp i dels productes en general. Cada vegada arribaven més materials com guano o amoníac i costava la seva distribució. Ens podem valer de l'exemple de l'Aleixar, un lloc on la terra no fou tant important com podia ser la Selva del Camp o Mont-roig del Camp. En aquest cas específic del Baix Camp, teníem que les distribucions es feien utilitzant l'antic sindicat. S'aprofitava l'entrada d'una casa no ocupada, que era de cal Xamberg, un gran propietari. Utilitzant l'entrada, es repartia el poc que anava arribant. Hem de pensar que a part del poc material arribat i de que la repartició es feia al vespre del mateix dia que arribava, també els camions portaven, com a molt: quatre tones. Llavors una entrada, gran o petita com fos, acostumava a ser suficient.

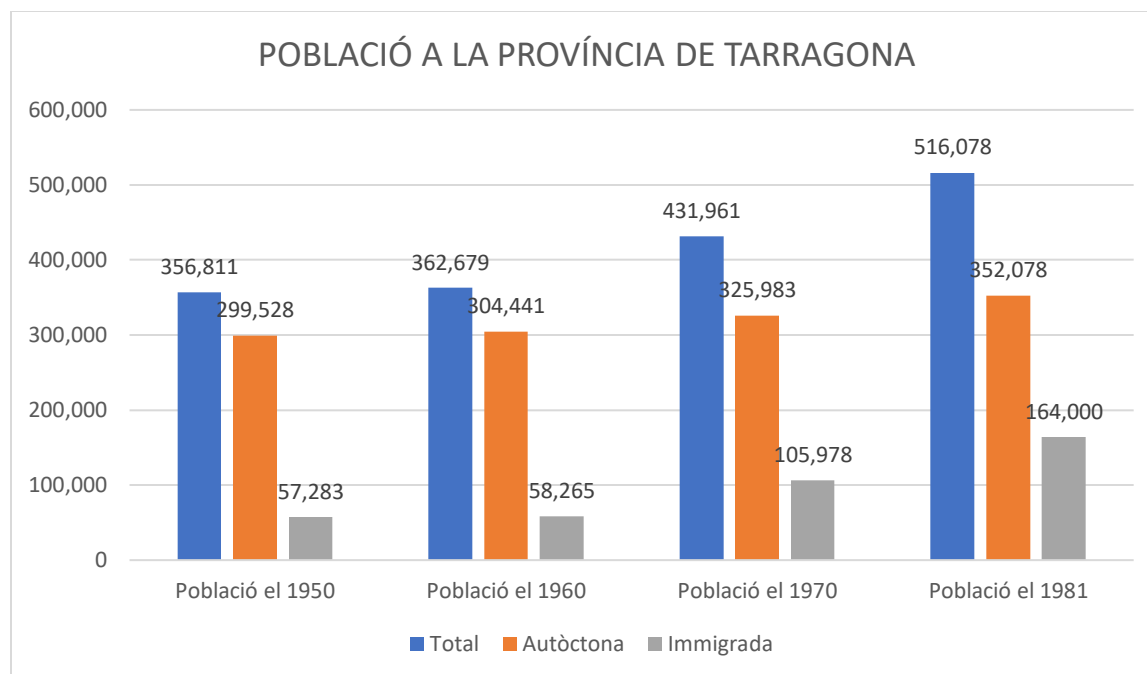
L'any 1956, es va fer un seguit de reunions, cada vegada arribava més material i es va considerar necessari començar a pensar en ampliar les capacitats logístiques. Qui ho va motivar tot va ser el Sr. Juan Mestre, nascut a Riudecols i secretari de l'ajuntament. Per tal de rebre suports de la població es va convidar a tots els pagesos; hi va haver realment l'intent d'afiliació de tothom, de forma voluntària. I es va plantejar de crear la Cooperativa de Sant Isidre. Finalment, l'any 1957, es va donar d'alta. Lògicament sense cap magatzem, doncs no existia. Però quedaria oficialment constituït aquell any. Igualment, no va ser fins el 1960, que no hi va haver una expansió. Hem d'entendre, que a partir de 1960, coincidint amb tots els canvis que s'han anat exposant anteriorment, des de les institucions es van rebre ordres d'incorporació de la població. Per tant, des de l'ajuntament, es va motivar en buscar que tothom en general, entrés a formar part del projecte. Aquesta "sindicació" al camp, va ser per crear una imatge de cara a l'exterior, on la pagesia d'Espanya, s'unia en cooperatives. Una de les moltes estratègies de "blanquejament" del règim. Lògicament però, era fictici, ja que els òrgans que regulaven la Cooperativa eren els mateixos que els de l'ajuntament, controlats per les famílies conservadores. Per tant, la millora quasi no es va notar, les coses seguien el curs que tenien. L'afiliació en cooperativa, no va millorar la condició dels treballadors de la terra, va ser molt més per la fi dels racionaments i les polítiques autàrquiques que no pas per ajuntar-se en cooperativa.

No va ser fins l'any 1961, que es va començar a construir un magatzem. Es va aprofitar per fer el finançament en que la gent tenia molt aviram. Els socis van arribar a l'acord de que es posaria 10 cèntims més a cada sac de pinso, multiplicat per la gran quantitat de gallines; van permetre la construcció del magatzem. Que va ser edificat sobre un hort de cal Curt, a prop de la carretera. L'any 1963, el dia 1 de maig, es va obrir el nou magatzem, encara sense fatxada i sense cap tipus de maquinària. Només es va instal·lar una bàscula, per pesar els sacs. En teoria esta enfocat en la venda d'avellana i d'oliva tot i que es feien compres conjuntes i vendes com ara els pollastres. Al final, la fundació va ser empesa per l'Ajuntament, que estava lligat a l'Església. Va ser per obligació dels segons, que es va fer fer una sala de festes, en el que va ser el primer lloc de reunió: a la muralla. El Casal, estava en mans úniques de l'església, que hi tenien l'escola per les noies; tot i ser una instal·lació de l'Ajuntament. I no deixaven fer cap celebració allí i hi havia aquesta necessitat d'un espai de festa. Es va aconseguir pagar, no sense molt risc de fallida; doncs la construcció, com acostuma a passar, va haver de superar multitud de riscos. Va ser també aquest el moment que va néixer la Secció de Crèdit, lligada a la Caixa Rural de Reus. Foren molts els pagesos que portaven els seus estalvis allí. En teoria era només per inversions en la terra, tot i que amb els anys va anar canviant. Només hi va haver una treballadora, durant el franquisme, que s'ocupava de les llibretes i de saber els diners que es tenien.

L'accés al món laboral mitjançant aquest camí fou exclusiu. Quan sortia una plaça, s'havia de presentar una sol·licitud per entrar. Els requisits tècnics eren mínims, l'important era no ser algú "poc fiable" pel règim i passar per la Junta Rectora. Junta presidida per les persones afins al règim, que eren les mateixes famílies que tenien el control a l'Ajuntament. Així doncs es descartava a les persones o se les incloïa segons la convivència política i personal. En un espai poblacional tant petit, tothom coneix a l'altre; per tant hi ha xocs i conflictes, que afecten en un ampli ventall d'aspectes. Un cop dintre, s'havien de seguir les directrius, i no era estrany obligar als treballadors, de fer-se membres del partit i a les dones de fer-se de les Seccions Femenines. No hem de pensar per tant, que el fet d'intentar incloure a tota la població, creava una espècie d'espai democràtic dintre la dictadura. Totes les estructures, es creaven sota el franquisme i eren controlades per les institucions, que no permetien que es sortís de la línia marcada.

És indicatiu, sobre el tema tractat anteriorment referit als preus, que al 1956, s'acabés amb el control de preus pel que fa al gra d'avellana no és cert totalment. S'obria a les Cooperatives a fixar el preu del fruit sec. Lògicament va pujar el preu, poc, però ho va fer de forma constant. El que realment trobem en el 1956, és que l'Estat ja no serà qui fixarà per decret el valor. És a dir, a partir d'aquell moment, cada setmana, els comerciants triarien un preu de compra, la setmana següent ho farien les Cooperatives. Sempre es van anar avisant els uns amb els altres, abans de posar el preu, quin seria aquest. Quan s'acaba amb una fixació de preu, no vol dir que s'accedeixi a un mercat lliure, sinó a que seran altres institucions qui marcaran preus. Influint que entra el mercat exterior. Es marcava una forquilla per quilogram de gra d'avellana; com encara es fa ara a la Lonja de Reus, que posa un preu màxim, tot i que ara es conta per lliura d'avellana i no per gra. Aquests preus, son generals per tot l'estat.

Continuant a l'Aleixar. A partir de 1963, amb el magatzem operatiu, també hi ha un altre canvi de caire social, que afectarà a la vida, amb menor o major mesura, del món agrícola. És l'arribada de la immigració, principalment castellana i andalusa. L'any 1930, a L'Aleixar hi havia 879 persones censades, contrasta amb el 1940, amb 806 i el 1950 amb 675, el 1960 706 i el 1970: 675. Veiem doncs, un descens sobretot a partir dels anys cinquanta, tot i que la davallada de després de la Guerra és gran. Això s'explica per la migració cap a entorns urbans. Coincideix amb la pujada que tenen ciutats com Reus, que passa de 31.299 el 1930 a 41.014 el 1960 i 59.095 el 1970. O Tarragona que passa dels 32.379 el 1930 als 78.238 del 1970. El Baix Camp, passa de 61.342 censats el 1930 a 92.874 el 1970. Recordem que els censos que reflecteixen el creixement dels anys seixanta del segle XX, son els de 1970.

103

Tenim doncs que en quaranta anys, s'ha incrementat la població en un seixanta-sis per cent. No correspon a un creixement vegetatiu normal, si no hi incloguem a la població immigrada. És una dinàmica en general al Baix Camp, es van abandonant els pobles més de muntanya, tenim l'exemple de la Mussara, que és abandonada als anys seixanta. Pobles com l'Albiol, perdran un més de la meitat entre aquells anys, l'Arbolí i l'Argentera un terç, Capafonts la meitat, Coldejou i Duesaigües també, un terç.

La Febró quasi arriba a l'Extrem de la Mussara i es quedarà amb un vint-i-nou per cent de la població en quaranta anys. Prades, Vilanova d'Escornalbou i Pratedip també decreixen un terç. Pel que fa a pobles de la plana: Alforja perd una cinquena part; Almostrer, Les Borges del Camp, Castellvell, Montbrió del Camp i Botarell es mantenen. El ja mencionat Aleixar, Maspujols, Riudecanyes, Riudecols i Vilaplana, decreixen. Cambrils, Mont-roig del Camp, Reus, Riudoms, la Selva del Camp i Vinyols, seran els que més creixeran. En el cas de la Selva, Mont-roig, Vinyols i els Arcs i Riudoms fins un terç de creixement; Cambrils i Reus multiplicaran per dos la població.

¹⁰³ Totes les dades, son extretes del Centre d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona

Aquesta població immigrada, ens ajuda a explicar aquest creixement general i com la possibilitat de moviment de població, va fer marxar a moltes persones a buscar-se la vida en altres indrets. S'ha parlat de pactes de fam, aquest terme fa referència a no deixar treballar a les persones que es considerava que havien tingut relació amb la causa republicana, fos cert o no. També s'acostuma a relacionar més amb aquesta població arribada d'altres indrets de l'estat. El cert però és que aquí també s'aplicaren, en major o menor mesura. És a dir, hi havia propietaris que eren capaços de deixar que una terra es tornés erma, abans de donar-la en explotació a algú que no fos fidel al règim. El poder social que els hi donava això era superior als possibles beneficis de donar en arrendament la terra, amb els diferents contractes que s'establien. Ni tampoc contractar directament com a jornalier. Aquesta pràctica, va empènyer a moltes persones a buscar un lloc més adient. La immigració andalusa i castellana, havia emigrat amb un motiu econòmic i amb l'objectiu de guanyar-se la vida. Van establir-se principalment a les ciutats, tot i que també en alguns pobles. Eren poques famílies, que trobaven una casa a ocupar i feina al camp que els permetria seguir endavant. En alguns pobles de la plana del Baix Camp, com pot ser: l'Aleixar, Vilaplana, Maspujols, Riudecanyes, Riudecols... és a dir, aquells indrets on l'agricultura no passa a ser un gran medi de vida, sigui pel motiu que sigui, continuaran sent camps que permetran la subsistència de les famílies. En aquestes zones, molts contractes, encara avui dia, son de caràcter verbal. Tant parcers, com gent que porta una terra sense contraprestació al propietari. Es comenta que això es feia així ja que l'acord arribat de forma verbal, era inqüestionable fos quin fos. Ni que fos alegal, una encaixada de mans, esdevenia quelcom sagrat. Complint amb els "pactes de la fam", es va donar molta terra a la gent immigrada.

Forçant a l'altre població a marxar cap a les ciutats. Va ser realment significatiu el cas del Mas de Borbó, a l'Aleixar, que d'ençà la guerra un sol masover ho portava tot. Tenia al seu càrrec més de 60 hectàrees (o 240 jornals reials) que son impossibles de portar per una sola persona, tot i que pogués adquirir maquinària. La terra que va abandonar el masover per un tema físic, va ser donada als immigrants. Sense entrar a valorar com això és vist per les persones que es van veure afectades directament, sí que ens mostra que va passar.

Aquesta població era a més a més, diferent pel que fa a pràctiques agrícoles. Fent que, a part de la barrera idiomàtica, també tinguessin una de professional. S'ha d'entendre, que molts d'aquests immigrants no havien cultivat mai l'avellana. Per tant les tradicions de cultiu no eren les mateixes. El cultiu tant característic com l'avellaner suposa una inversió en temps, casi inacabable. De fet, ni que es cultivi com si fos un arbre, no ho és: és un arbust. Això provoca que els que els cuiden, s'hi dediquin bona part de l'any. Davant el canvi cultural del nou cultivador, aquests espais van modificar-se bastant. Per exemple, ja no s'esporgava de forma tant periòdica i només s'anava al moment de recollida. Els conflictes neixen, resumidament en dos factors, el primer: donar terra a qui mai se li havia donat i ara a la immigració sí. El segon factor és el cultural.

Per tant, veiem com en els anys cinquanta, i en la dècada dels seixanta es produeix la segona onada migratòria, els canvis econòmics comporten canvis socials moderats. Doncs el control de la nova institució que es crea, estarà sempre controlada pel règim. Tant des del poder personal que podien tenir els caps de família, com per les institucions com els ajuntaments. A això se li sumarà una nova època, on es surt de la misèria i hi ha una millora de les condicions de vida, que ja no son tant extremes. Els òrgans més caciquistes perdran poder sobre les persones, doncs hi ha una mobilitat social; cap a les ciutats. També per mobilitat, serà la època d'arribada de persones que venen de zones del sud peninsular i de la zona mesetària. Hi haurà conflicte entre els poders, la població arribada i la població autòctona. Hem vist, amb l'exemple aleixarenc, que les Cooperatives neixen sense esperit Cooperatiu. No feia falta ser propietari per fer-se soci i eren clarament verticals i antidemocràtiques. Controlades des de les persones del "búnquer", per tant, controlades per l'estat.

8.4. Dels anys cinquanta als seixanta.

Els canvis que s'han anat comentant dels anys cinquanta, fan que a l'entrada dels seixanta, el Baix Camp pateixi tot un seguit de canvis i que el Cooperativisme torni a aflorar. No només a instàncies dels governants, sinó per un interès de la població en general. El fet que l'agricultura hagués perdut pes econòmic per la indústria¹⁰⁴, se li ha de sumar l'arribada del turisme¹⁰⁵, que a poc a poc, empenyerà al món agrari cap a la societat de consum¹⁰⁶. Es notarà principalment a les zones més costaneres, que rebran un gran aflux de turistes.

L'agricultura, des de principis de segle, té una pujança pel que fa a superfícies no cultivades. Des del 1900 al 1963 hi ha una disminució total de superfície cultivada a la plana, perdent 2703 hectàrees. A la muntanya es perden 878 hectàrees. Hi ha un constant creixement del regadiu, sobretot dedicat a l'avellaner, que entre el 1955 i el 1965 superarà a l'oliver. Queda palès durant els seixanta, l'abandonament del gra i la fortalesa del garrofer, que patirà un declivi. L'any 1955, quasi el 70% de la superfície cultivada, era dominada per l'avellaner (30%), l'oliver (23%), la vinya (15%) i el garrofer (13%)¹⁰⁷. Aquesta tendència seguirà els pròxims anys. Podem explicar aquest declivi en varis factors, la cerca d'una vida millor en entorns industrials, la sobrant mà d'obra amb la lenta introducció de les maquinàries agrícoles (La maquinària que s'anirà introduint, de la mà de Pegaso, amb els Ebro i de Barreiros, així com algun Pascualin. Fa que les zones de pitjor relleu, siguin les primeres a abandonar-se)¹⁰⁸ i una falta de voluntat política perquè no s'abandonés l'entorn agrícola¹⁰⁹. Sumat a la pèrdua de població de molts pobles del Baix Camp, els anys seixanta se'ns presenten amb una complexitat major que als anys cinquanta. És potser, aprofitant la millora econòmica general, que comença un procés d'endeutament per invertir a la terra.

¹⁰⁴ Abad, C; García J L; et altri. (1994). "Modernización y cambio estructural en la agricultura española pp. 69-125.

¹⁰⁵ Consultar: Vallejo, R. (2002). "Economía (sic) e Historia del Turismo Español del Siglo XX". pp. 203-232.

¹⁰⁶ A Revista Española de Sociología. Alonso, L. (2020). La vía semiperiférica hacia la sociedad de consumo: una interpretación sobre el modelo español". pp. 197-214.

¹⁰⁷ Extret dels annexos sense numerar de: Cardó, J. (1989). "Els Conreus del Camp de Tarragona a partir del segle XVIII". És sobre el total de territori, no sobre el total de terra cultivada.

¹⁰⁸ Per ampliar el contingut sobre aquesta àrea, es pot consultar: Ruiz-Altisent, M; Gil, J. (2000). "Una mirada al Siglo XX". pp. 49-53.

¹⁰⁹ Calderón, E. (1976). "Política y sociedad rural en la España del siglo XX". pp. 337-348.

L'endeutament es finançava mitjançant, principalment, les Caixes d'Estalvi i les Caixes Rurals. Doncs el "Banco de Crédito Agrícola", es dedicava molt més a préstecs a mitjà i llarg termini. Les Caixes Rurals ho feien amb quantitats petites, d'entre 100.000 i 200.000 pessetes, en un context de predomini de petites i mitjanes explotacions, feia que el finançament d'aquesta manera, fos més viable¹¹⁰. Hem de pensar, que el Baix Camp, tant la part més muntanyenca com la de la plana, és relativament pobre.

L'agricultura no obre un camí de gran riquesa com podria ser Lleida¹¹¹. Per tant, alguna d'aquestes inversions en regadiu, molts cops era posar un pou, o allargar una séquia per ampliar una horta de regants. De fet, els pobles que mantenen població, van aparellats d'un dels nous grans sectors: o la indústria, o el turisme. També és l'època de l'adveniment de noves Cooperatives: la de l'Aleixar, el 1957 (amb magatzem el 1963), Alforja (1954), Almofter (1964), l'Argentera (1965), Riudoms (1956), Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant (1959), Vilaplana (1960), Vinyols i els Arcs (1969)... mostren diversitat i una forta empenta del sector¹¹². Ja m'he referit a l'empenta que l'Estat va donar per tal de "sindicar" el camp, però també trobem una voluntat popular. Doncs la gent volia ser inclosa, s'hi afiliaven. Sigui per comoditat o per buscar uns millors preus¹¹³. Lògicament, l'any 1960, és una data que podríem posar com a iniciadora, però és entre els anys immediatament anteriors i posteriors. En el Baix Camp, on es troba menys èxit (entenent una població mitjana de 600 persones), és a Vilaplana, ja que des de la Cooperativa, es va arribar a un acord. L'acord deia que no es podia vendre al comerciant del poble si s'era de la Cooperativa. Això va provocar la reticència de molts pagesos que no van voler perdre el servei de venda a un comerciant¹¹⁴. Els avantatges eren diversos. És important el de la comoditat per la venda i compra d'aviram, que es va tornar en un negoci prou fructífer. L'extensió d'aquestes entitats van també permetre al règim, de tenir més acotat a les persones.

¹¹⁰ Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pp. 145-163.

¹¹¹ Sanfidel, E. (2008). "Evolució del paisatge de l'horta de Lleida (1956/57-2003) Transformació d'un paisatge de secà a regadiu". pp 4-8.

¹¹² Elaboració pròpia consultant les informacions que proporcionen les pròpies cooperatives.

¹¹³ Reflexió que s'extreu de l'entrevista a Eduardo Olivé i Martorell (2023).

¹¹⁴ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell (2023).

L'estructura governada per una Junta Rectora, que donava poder i estava amb nexes amb "Obra Sindical"¹¹⁵, donava poder de vigilància i era el que s'esperava. És a dir, els pagesos eren vigilats i les seves activitats fora del seu sector laboral també ho podien ser¹¹⁶.

Així doncs, aquests anys, no escapen de la realitat del moment. Per una banda, tenim un Estat amb unes polítiques canviants cap a un aperturisme. Amb tots els condicionants que té que fos una dictadura i practiques el control i la repressió. Sumat a una immigració amb barrera idiomàtica i cultural, una pujant economia amb un pes cada vegada més important de la indústria i del turisme. Tenim un camp, que es va transformant i adopta noves tècniques i perfecciona i asseu cultius i unes institucions que cada vegada tenen més dinamisme i importància que són les Cooperatives. Sumat a l'anomenada "crisi de l'agricultura tradicional", un canvi productiu i estructural¹¹⁷.

A part d'això, des de les "Hermandades", se sumen a les peticions pageses i de les Cooperatives. En una ponència, l'"Asamblea Nacional de Hermandades de Labradores y Ganaderos" aprova: eliminar els topalls de preus, regular el mercat interior i llibertat per vendre, en contra els interessos dels exportadors¹¹⁸. La primera conclusió és "suprimir totalmente la intervenció", la resta, van en torn a com regular els preus, també reclamant l'entrada de les cooperatives a regular els preus, tot i que accepta que no seria una solució definitiva. S'ha de tenir en compte, que l'aprovació d'una ponència així, posa de manifest, les contradiccions del règim. És a dir, des de diversos espais s'està anunciant fissures en les polítiques de l'estat franquista, afectant aquella imatge d'unitat. No fou l'única vegada, que des d'institucions de l'estat, es criticava aquest intervencionisme. La Cambra de Comerç i Indústria de Reus, a la memòria de 1950-1952. També indica com es fomenta l'abandonament de la terra per part pagesa, l'ocultació de collita i la pèrdua potencial de comerç internacional.

¹¹⁵ Bernal, F. (2008). "El sindicalismo vertical. Control laboral y representación de intereses en la España franquista. La Delegación Nacional de Sindicatos (1936-1945)."

¹¹⁶ Entrevista Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹¹⁷ Abad, C; García J L et altri. (1994). "La agricultura española en el último tercio del siglo XX: principales pautas evolutivas". pàg. 69.

¹¹⁸ Fronés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria 1942 al 1967." pàg. 65.

8.5. Els anys seixanta.

Els anys seixanta, seran l'autèntic renaixement del Cooperativisme al Baix Camp. Amb tots els canvis que hi va haver durant els anys cinquanta, es creen les condicions necessàries perquè torni amb força aquest moviment.

També pot ser degut al declivi dels comerciants en general. Amb la fi dels controls, va tornar la competència i els riscos a llarg termini. Hem de tindre present que el fet que els preus fossin fixos va ajudar a la seguretat operativa d'aquests¹¹⁹. Amb la caiguda de les marques Alimbau i Vilella, que eren les més importants a Reus, es fa palesa aquesta fi de privilegi¹²⁰. Així, també pot ser explicada la crescuda d'exportacions tan acusada que va tenir la Unió de Cooperatives de Reus en aquella dècada¹²¹. El zenit d'aquesta crisi, arribarà al final de la dècada, quan l'estat voldrà intervenir amb resultat desastrós. Es van crear les "Unidades de Exportación"¹²², aquestes, havien d'ajuntar els interessos dels exportadors de l'estat. Se'n van crear set a Reus¹²³; comptaven amb ajudes fiscals i accés a crèdits. Aquestes Unitats de Reus van ser ajuntades amb altres empreses d'altres punts de l'Estat com Mallorca, Màlaga o Alacant. Les diferents formes de treballar, inversions que no es van poder amortitzar van trencar el sistema¹²⁴. Així doncs, el recurs que l'Estat franquista va posar en mans dels venedors, no va sorgir de la forma esperada. No tots van entrar en suspensió de pagaments però sí que molts van haver de tancar. Tot i que la inversió en maquinària va ser important i, per tant, va tenir el seu efecte en l'economia. Sobretot pel que fa a en nombre de màquines trencadores, passant de divuit el 1940 a trenta-dos el 1960¹²⁵. Màquines que eren fabricades per la marca "Jubus" i que van ser inventades per Joan Busquets, als anys vint. Tant per l'avellana com per l'ametlla¹²⁶. El cas és que s'obrirà de nou l'espai a les Cooperatives agrícoles, en hores baixes dels comerciants.

¹¹⁹ Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. (2003). "Aquí es ve a triar!". pp. 35-42.

¹²⁰ Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". pàg. 96.

¹²¹ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria : 1942 al 1967".

¹²² BOE. (1967); núm. 287, de 1 de desembre. pàg. 16611.

¹²³ Pijoan, J. (2000). "Història i present de l'exportació de fruita seca a Reus." pàg. 303.

¹²⁴ Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. (2003). "Aquí es ve a triar!". pàg. 40.

¹²⁵ Extret de l'Arxiu Històric Municipal de Reus, segons els anys indicats: "Contribució Industrial".

¹²⁶ Busquets, J. (1983). "Breu història d'una vida: 1902-1982."

Els anys seixanta, inicien amb una Assemblea General Extraordinària, el 19 d'abril a Reus. En aquesta assemblea, es nomenarà president a Juan Mestre (el mateix que motivà la creació de la de l'Aleixar). Nascut a Riudecols. Així, José Ramón, de Mont-roig, abandonava el càrrec que ocupava des de 1942¹²⁷.

També és quan van néixer les Caixes Rurals, creant-se junt amb les Cooperatives que anaven naixent al final dels anys cinquanta i principis dels seixanta. El cas és que es va donar el tret de sortida a la Caixa Rural Provincial el març de 1962, de la mà d'Unió i patrocinada per aquesta. Havent ja patrocinat, altres caixes locals, per crear una xarxa més ben estructurada, com és el cas de la de Maspujols, l'any anterior¹²⁸. Davant moltes dificultats i l'ajuda de la "Caja Central de Castellón", es va obrir aquest espai¹²⁹. L'any 1963, es crearà la "Unión Agraria Cooperativa"; amb la intenció de flexibilitzar la forma de regir una cooperativa. Era una cooperativa interprovincial, sobre estatut una cooperativa més. No va ser senzill tirar-ho endavant, ja que no estava ben vist pels òrgans superiors ni tenia un marc legal fins al 1974¹³⁰. Els anys seixanta, havent ja acabat les caresties pròpies de les dècades anteriors, van començar les campanyes de lluita contra plagues, com el "Diabló" el 1964. Informant sobre riscos i com aplicar els remeis per salvar els arbres. Tot això coincidia amb la mala campanya de 1963-64 del raïm, havent d'arribar a posar preus mínims a la compra del vi. Afectant més a la zona del Priorat¹³¹, on el pes del vi era molt més important, però també en zones del Montsant que estan dintre el Baix Camp. Però també en Cooperatives com la de la Selva del Camp, on es van ampliar i millorar els cups¹³². L'any 1963, també es va celebrar la primera edició del Dia Provincial de la Cooperació Agrària a Valls, on es va homenatjar a Rendé¹³³. Allí es va crear la tradició de celebrar-ho, la següent edició seria a Riudecanyes; el 1964, amb competicions esportives pròpies del camp¹³⁴.

¹²⁷ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". pàg. 14.

¹²⁸ Llauradó, J M^a; Samsó, V. (1988). "El Sindicat Agrícola de Maspujols, resum històric (1903-1988)." pàg. 57.

¹²⁹ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". pàg. 99.

¹³⁰ Arnal, A. (2017). "Naciones en conflicto." pp. 32-49.

¹³¹ Abelló, E; Planas, J. (2020). A Estudis d'Història Agrària. "La revolució vitivinícola del Priorat: l'exemple de Porrera".

¹³² Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000." pp. 163-167.

¹³³ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". pàg. 104.

¹³⁴ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

L'any 1964-65 va ser un bon any pel que fa a produccions d'avellana i d'olives¹³⁵, això va ser aprofitat per anar introduint millores tant en instal·lacions productives com en nous espais. També per la necessitat que tenien els camions per accedir els magatzems¹³⁶. Que ja tenien més tonatge i l'accés era més complicat, si els magatzems no estaven ben posicionats.

El gener de 1965, Unió, va comprar a Prades uns terrenys per aixecar-hi una nova granja avícola. El motiu principal que els hi va empènyer, era que es recomanava de tenir les granges més separades, ja que les de Reus podien provocar epidèmies, que afectessin a tota la producció. Així doncs, aquell mateix juliol, es va convidar la premsa a visitar les instal·lacions, que ja tenien algunes parts acabades. També una finca a Mont-roig per una altra granja avícola però de posta. Així com l'adquisició d'una màquina granuladora de gra. També s'acordarà el manteniment de l'UTEKO, que anirà perdent les funcions econòmiques, ja que Unió, dominava tot el món cooperatiu. Més tard, al maig del mateix any, es va celebrar el III dia de la Cooperació, en aquest cas a Flix (Garrigues). També es va acordar, comparar un magatzem a Barcelona, només per tenir un centre de vendes i compres a la capital, que millorava la competitivitat. Al desembre, es van acordar de nou els preus mínims de vi, a 32 pessetes el litre¹³⁷.

L'any 1966, la planta avícola de Prades, entra en funcionament. Va succeir un fet per enriquir molt tota la part d'exportació d'oli, ja que Unió i els associats van poder comercialitzar l'oli directament. També, el 19 de juny, es va celebrar el IV dia Cooperatiu, a Reus. El dos de maig, van sonar les alarmes per una quota impositiva, hisenda reclamava una gran suma a la secció avícola, les gestions van aconseguir renegociar la quantitat a pagar. El 5 de setembre, va començar la producció de la nova fàbrica de pinso a Reus¹³⁸. També va culminar les obres pel nou espai de les trencadores d'avellanes¹³⁹.

¹³⁵ Llauradó, J M^a; Samsó, V. (1988). "El Sindicat Agrícola de Maspujols, resum històric (1903-1988)." pàg. 60-62..

¹³⁶ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹³⁷ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". pp. 106-109.

¹³⁸ Ídem. pàg 111.

¹³⁹ Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. (2003). "Aquí es ve a triar!". pàg. 55.

Unió decideix donar-se de baixa de la Cooperativa Nacional Avícola¹⁴⁰. Al novembre del mateix any, es va transferir totes les pertinences de la UTECO a Unió, davant notari¹⁴¹. També es va tornar a fixar el preu del vi a no inferior a 32 pessetes.

Així iniciarà el 1967. El febrer s'aconsegueix rebre les credencials, que permeten vendre directament al mercat internacional¹⁴². Es van crear les "Unidades de Exportación en Frutos Secos", al juliol, després de la celebració del V dia cooperatiu a Amposta. Així com la dels vint-i-cinc anys l'aprovació de la Llei de Sindicació. També el Sr. Mestre, va ser nomenat procurador a Corts¹⁴³.

L'any 1968, es caracteritzarà, per una collita més minsa d'avellana, per culpa de la sequera i amb la creació de la UNCOTA, per l'exportació de fruits secs. Que agruparia, en primera instància: a les Cooperatives de la Selva del Camp, de Valls, Riudecols i Unió Agrària. Era la mateixa organització que s'havia creat el 1967. Així, Unió agafava més protagonisme a canvi de la comercialització conjunta¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Feo, F. (2003). A Nimbus, nº11-12. "Avicultura en España: cambios productivos y territoriales". pp.130-147.

¹⁴¹ Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria: 1942 al 1967". pp. 115-122.

¹⁴² Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000" pp. 163.

¹⁴³ Piñada, M. (2012). "Joan Mestre i Mestre. Un cooperativista dins l'estructura franquista". pp. 41-53

¹⁴⁴ Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pàg 172.

8.6. Els setanta (fins a 1974).

Els anys setanta, els cellers del Baix Camp, van perdre protagonisme i l'avellana es va consolidant com el producte amb més impacte econòmic a la zona del Baix Camp¹⁴⁵. Durant els primers anys de la dècada, les diferents Cooperatives, es van anar centrant a buscar millorar les instal·lacions destinades a les avellanes i, sobretot, en mecanitzar el procés de recollida i neteja¹⁴⁶. La mecanització era essencial per aconseguir la rendibilitat econòmica d'un cultiu que, amb el sistema tradicional de recollida, generava una despesa econòmica i de mà d'obra que es considerava insostenible en aquell moment¹⁴⁷.

A la Selva del Camp, es va organitzar i presentar als socis la primera demostració del funcionament d'una màquina de recollida d'avellanes a l'estiu de 1970, iniciant així la modernització de la recollida i l'emmagatzematge de les avellanes a la zona. La junta, especialment el president, va posar l'avellana en el centre de l'activitat cooperativa i de la producció agrícola¹⁴⁸, sent un element clau per a l'economia local del Baix Camp. Els dos problemes principals d'aquest cultiu eren el cost elevat de la recol·lecció, que fins llavors era totalment manual, i la millora de les condicions d'emmagatzematge per evitar pèrdues de producte o qualitat¹⁴⁹. Tots dos problemes afectaven el rendiment del producte i tenien un impacte negatiu en els marges de benefici de les explotacions agrícoles de la zona del Baix Camp¹⁵⁰. El paper esperat de les Cooperatives, era la de buscar la manera de mecanitzar el cultiu buscant la forma d'adquirir aquesta màquina, la de neteja d'avellanes. Principalment, s'havia d'anar a Itàlia, ja que a Turquia no estava mecanitzat¹⁵¹.

¹⁴⁵ García, Mª D. (1971). "Una agricultura en proceso de cambio: el Baix Camp de Tarragona". pp. 13-21.

¹⁴⁶ Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV). pàg. 356.

¹⁴⁷ Aldomà, I. (2020). A Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 90. "El sector agrari i la ruralitat en perspectiva. 50 anys de la Geografia de Catalunya Aedos." pp. 82-83.

¹⁴⁸ Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". pàg 163-167.

¹⁴⁹ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹⁵⁰ S'extreu de la lectura de: García, Mª D. (1971). "Una agricultura en proceso de cambio: el Baix Camp de Tarragona". pp. 14-17.

¹⁵¹ Encara ara hi ha molt poca mecanització en comparació a Itàlia, que és la segona productora mundial o Espanya.

Tot i les persones no adherides, la compra de la màquina va permetre llogar l'espai als productors, per entregar el producte net, hi ha pocs casos de màquines de netejar privades, com a cal Fesol a l'Aleixar¹⁵². Al llarg d'aquests anys, es començà a construir la idea que l'avellana turca representava un perill, ja que tenia baixos costos de producció i acords comercials preferents amb el Mercat Comú Europeu. Les cooperatives del Camp de Tarragona començaren a pressionar les autoritats governamentals per aconseguir alguna forma de protecció econòmica per a la producció d'avellana catalana, que no podia competir amb els turcs.

Aquesta percepció del perill serví per posar de manifest la falta de competitivitat de l'avellana en els mercats internacionals. Hi havia la percepció que era necessària la implementació de mesures proteccionistes; el 1971, l'Estat subvencionà tímidament l'avellana de producció estatal. Les cooperatives de la zona del Camp de Tarragona establiren contactes i reunions amb les "Hermandades" locals per intentar pressionar les autoritats públiques. El Sr. Mestre, que havia assolit la presidència d'Unió, es reuní amb el ministre d'Agricultura i assistí a reunions del FORPA, un grup de subministraments de productes (entre ells l'avellana)¹⁵³. En començar la collita del 1973, el Ministeri concedí una nova subvenció a l'exportació d'avellana per compensar la manca de moviment en el mercat intern, causada per la importació d'avellana turca per part de diverses indústries alimentàries. Les ajudes del FORPA es negociaren i atorgaren al llarg de la dècada dels setanta com l'única solució per afrontar l'amenaça dels baixos preus de l'avellana turca.¹⁵⁴ Per tant, la subvenció en el camp per a l'avellana, comença ja als anys setanta.

L'oli és un important producte en les economies de les cooperatives del Baix Camp. Tradicionalment, ha funcionat com un conreu complementari a la vinya i l'avellaner, que són considerats els conreus principals¹⁵⁵. La producció d'oli té com a principal finalitat cobrir les necessitats d'autoconsum, tot i que l'excedent pot generar ingressos addicionals.

¹⁵² Màquina que encara funciona (a 125 volts) i que va ser adquirida el 1984.

¹⁵³ Piñada, M. (2012). "Joan Mestre i Mestre. Un cooperativista dins l'estructura franquista". pàg. 30.

¹⁵⁴ Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV). pàg. 356.

¹⁵⁵ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

La cooperativa s'ha centrat en la producció d'oli i ha modernitzat les instal·lacions per acomodar la producció dels seus socis, que cada vegada s'han acostumat més a utilitzar les infraestructures cooperatives. Com també amb l'avellana, l'oli també ha enfrontat problemes de baixos preus a causa del creixent prestigi dels olis de soja i de gira-sol en el mercat. En aquells anys, el discurs mèdic era favorable a l'ús d'aquests olis en la dieta alimentària, mentre que l'oli d'oliva tenia efectes negatius per a la salut de les persones¹⁵⁶. Enfrontant aquest desafiament intern, l'estratègia va consistir a impulsar les exportacions d'oli d'oliva i en buscar el reconeixement de la qualitat mitjançant la sol·licitud al Ministeri d'Agricultura per a l'obtenció de la denominació d'origen Siurana per a l'oli arbequí produït al Camp de Tarragona. Aquesta concessió es va fer efectiva el 1977¹⁵⁷. Les Caixes Rurals van tenir un paper destacat entre les entitats bancàries locals, en el conjunt del Baix Camp. Van arribar a tenir un pes influent sobre les finances privades. Els socis de la cooperativa obtenien préstecs amb baixos interessos i dipòsits amb rendiments més alts¹⁵⁸. Això va convertir la Cooperativa en un centre econòmic i de poder local extraordinari, amb la Junta Directiva exercint un control sobre la concessió dels crèdits i les seves condicions de reemborsament¹⁵⁹. La pràctica paternalista es va establir com l'estratègia dominant, i el president i la directiva van adquirir un prestigi social comparable o superior al de l'alcalde i els regidors del municipi. Tot i això, aquests fets no eren sempre reconeguts pels matteixos protagonistes. Amb l'adveniment de la democràcia, els dirigents de la cooperativa es van esforçar per difondre un discurs apolític i per situar l'entitat en l'àmbit estricte de l'economia i l'agricultura locals¹⁶⁰. El desembre de 1974, es promulga la "Ley General de Cooperativas"¹⁶¹. Que intentava donar flexibilitat al tipus d'organització. També treia molts elements de control. A partir d'aquell moment, vindrà la fi de la Dictadura i l'arribada de la democràcia, on tindran un nou paper més social¹⁶².

¹⁵⁶ Per vàries resolucions de la OMS, que han anat perdurant.

¹⁵⁷ BOE (1977); núm. 218 de 12 de setembre de. pp. 20441-20442.

¹⁵⁸ Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹⁵⁹ Ídem.

¹⁶⁰ Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV). pàg. 358.

¹⁶¹ BOE. (1974); núm. 305, de 21 de desembre. pp. 25956-25966.

¹⁶² Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV). pp 320-333.

9. Socialització.

Títol del joc: "COOP-GAME!: Cooperatives del Baix Camp"

Nombre de jugadors: 2-4 jugadors

Edat recomanada: A partir de 10 anys

Durada: Aproximadament 45-60 minuts

Objectiu del joc: Cada jugador representa una cooperativa agrícola i ha de gestionar els seus recursos per tal de produir i vendre els seus productes, així com col·laborar amb altres cooperatives per millorar el benestar de la comunitat.

Materials necessaris:

- Taulell de joc amb un mapa del Baix Camp i les diferents cooperatives marcades
- Fitxes de cada cooperativa agrícola
- Diners de joc
- Fitxes de productes agrícoles (fruits secs, vi, cereals, etc.)
- Fitxes d'infraestructures (magatzems, transportistes, etc.)
- Daus (x2)
- Cartes d'esdeveniments aleatoris

Com jugar:

1. Cada jugador escull una cooperativa agrícola i rep un cert nombre de diners de joc i un conjunt de fitxes de productes agrícoles i infraestructures.
2. Els jugadors tiren els daus per determinar l'ordre del torn i comencen el joc.

3. En cada torn, els jugadors poden fer una sèrie d'accions, com ara comprar o vendre productes, construir infraestructures, col·laborar amb altres cooperatives, etc. Les accions que poden fer depenen dels recursos que tinguin disponibles i de les necessitats de la seva cooperativa en aquell moment.
4. A mesura que passa el temps, es produeixen esdeveniments aleatoris que poden afectar les cooperatives i el mercat en general. Per exemple, una plaga pot afectar la producció de fruites, o una nova carretera pot obrir noves oportunitats de vendes.
5. El joc acaba després d'un nombre predeterminat de rondes, i el jugador amb més diners al final del joc és el guanyador.

Diners:

Els diners s'anomenaran: "Crèdits Agrícoles": hi hauran de 50, 100 i 200. Cada producte venut suma quatre-cents crèdits. Es comença amb 1000 crèdits. (200x1), (100x4), (50x8)

Productes:

Avellanes, ametlles, vi, oli, garrofa i pollastres. Cada una que es ven, es guanya cinquanta crèdits. Cada jugador comença amb dos de cada. Cada dos torns es reposa un de cada.

Penalitzacions:

La força de treball i els medis de producció, costen cent crèdits per torn al iniciar el joc. Depenent del que s'adquireixi.

Abans de començar:

Comença qui tiri els daus més alts. Es pot parlar entre jugadors i comentar o no les estratègies.

Accés a crèdit.

Es pot accedir a tres crèdits:

Un de 1000 crèdits agrícoles, havent de tornar cent en cada torn, durant deu tornos i a l'onzè pagar 200 crèdits.

Un de 2000 crèdits a tornar 150 a cada torn, durant quinze tornos.

I un de 4000 crèdits a tornar 350 cada torn, durant quinze tornos.

Si algú cau en fallida (no pot pagar a final de torn), els altres jugadors li poden comprar el negoci eixugant el deute.

Fitxes infraestructura:

1. Magatzems: per emmagatzemar els productes agrícoles i protegir-los de les inclemències del temps.
(Avantatge: es redueix x0.5 totes les penalitzacions meteorològiques. Cost: 400 crèdits.)
2. Tractors: per a treballar les terres de les cooperatives agrícoles.
(Avantatge: es rep un producte més de venda cada dos tornos). Cost: 400 crèdits.
3. Màquines de reg: per assegurar el reg adequat de les terres i els cultius.
(Avantatge: es rep dos productes de venda més cada dos tornos). Cost: 700 crèdits.
4. Trencadores de fruits secs: per processar els fruits secs, com ametlles i avellanes, i separar-ne la closca del seu interior.
(Avantatge: les vendes són més profitoses, l'avellana i l'ametlla valen el doble). Requisits: magatzem. Cost: 800 crèdits.
5. Central d'Horticultura: per a la recepció i selecció de fruites i hortalisses, la seva classificació i la seva distribució.
(Avantatge: percep 50 crèdits per torn). Cost: 500 crèdits
6. Bodegues: per a la fermentació i l'emmagatzematge del vi.
(Avantatge: la vi val el doble). Requisits: Magatzem. Cost: 400 crèdits.

7. Plantes de processament: per a la transformació de productes agrícoles, com ara l'elaboració de xocolates amb fruits secs o el processament d'olis.
(Avantatge: reducció en 50 crèdits el cost passiu per torn). Cost: 500 crèdits.
8. Tallers de reparació: per al manteniment i la reparació de maquinària agrícola.
(Avantatge: invulnerable a "Avaria mecànica"). Cost: 100 crèdits.
9. Centres de formació: per oferir formació i assessorament als agricultors i a les cooperatives agrícoles.
(Avantatge: millor preparació, més producció: cada 5 torns, perceps dos productes aleatoris). Cost: 200 crèdits.
10. Secció de crèdit: per proporcionar finançament als agricultors i a les cooperatives agrícoles. (Avantatge: els pagesos dipositen els estalvis a la Secció, perceps 100 crèdits per torn). Cost: 1000 crèdits.
11. Xarxes de regadiu: per a l'assegurament del reg de les terres agrícoles.
(Avantatge: cada torn perceps un producte més, de forma aleatòria). Cost: 400 crèdits.
12. Xarxes de comunicacions: per a la comunicació entre les diferents cooperatives agrícoles i el mercat.
(Avantatge: la col·laboració provoca que durant deu torns, rebis cent crèdits en cada un). Cost: 600 crèdits.
13. Centres de recerca i desenvolupament: per al desenvolupament de noves tecnologies i pràctiques agrícoles.
(Avantatge: el cost de manteniment passiu, es redueix un 50%). Cost: 400 crèdits.
14. Centrals de transport: per al transport dels productes agrícoles al mercat.
(Avantatge: els teus productes venuts, valen el doble). Cost: 3000 crèdits.
15. Establiments de venda directa: per a la venda dels productes agrícoles directament als consumidors. (Vens sense corredors, els teus productes valen un 400% més). Requisits: Magatzem, Planta de Processament, Trencadora i Tractors. Cost: 4000 crèdits.

16. Centres de compostatge comunitari: per a la gestió dels residus orgànics de la comunitat i la producció de compost per a les terres agrícoles.
(Avantatge millores les produccions: cada torn reps dos productes més). Requisits: Xarxa de Regadiu, Xarxa de Transport. Cost: 1000 crèdits.
17. Centrals de reciclatge: per a la gestió dels residus i la seva transformació en nous materials.
(Avantatge: el teu cost de manteniment passiu, es rebaixa en cent crèdits fins a valor absolut "0" si fos el cas). Cost: 1000 crèdits.
18. Centres d'interpretació: per a la difusió i la sensibilització sobre la cultura agrícola i el patrimoni natural i cultural de la zona.
(Avantatge: s'augmenta les vendes per consciència, rebent cent crèdits per torn de forma estable). Cost: 800 crèdits.

Esdeveniments aleatoris. (cada cinc torns, començant pel número 5)

1. Plaga: Una plaga d'aranyes roges ha afectat la producció dels avellaners en tota la regió. Per tant, no es donarà avellanes el pròxim cop que toqui.
2. Tempesta: Una tempesta ha destruït molts cultius en la regió. Els jugadors que no hagin construït el "magatzem" hauran de pagar una multa per les seves pèrdues (200 crèdits).
3. Fira de l'Avellana: És temps de collita de l'avellana i totes les cooperatives agrícoles celebren la Fira de l'Avellana. L'avellana val el doble aquest torn.
4. Nova carretera: S'ha construït una nova carretera que connecta les cooperatives amb les ciutats més properes. Els jugadors que hagin construït la "central de transports" infraestructures de transport reben un bonus en metàl·lic: 200 crèdits.
5. Inversió de la comunitat: La comunitat local ha decidit invertir en la construcció d'una nova infraestructura agrícola. Tots els jugadors reben una ajuda econòmica de 100 crèdits per construir una nova infraestructura a la seva cooperativa.
6. Guerra de preus: Una multinacional ha decidit baixar els preus dels seus productes per guanyar més clients. Els productes no es poden vendre aquest torn.

7. Exportació internacional: Una empresa estrangera està interessada en comprar els productes de les cooperatives agrícoles del Baix Camp. Pagaran 100 crèdits per producte.
8. Sequera: Una sequera ha afectat la producció de cultius en tota la regió. Els jugadors que no tinguin cap sistema de reg, perden les produccions el següent torn que toqui, menys de pollastres.
9. Incendi forestal: Un incendi ha destruït gran part dels boscos de la zona. El govern ho ha declarat zona catastròfica, una conxorxa política farà que només un rebi els diners, (200 crèdits) a dau més alt.
10. Avaria mecànica: Una avaria mecànica ha paralytitzat la maquinària d'una cooperativa (dau més baix). Queda exempt qui tingui "tallers de reparació", es pagarà 200 crèdits.
11. Innovació tecnològica: Una nova tecnologia ha sorgit en el sector agrícola que pot augmentar la producció i la qualitat dels productes. A dau més alt, qui guanyi té descompte amb qualsevol millora de 200 crèdits.
12. Dificultats financeres: Una crisi colpega el país, el consum baixa. No es poden vendre productes durant tres torns.
13. Guerra comercial: Un país estranger ha decidit imposar aranzels sobre els productes agrícoles del Baix Camp. Totes les millores que impliquin maquinària, valen el doble durant cinc torns.
14. Pluja torrencial: Una pluja torrencial ha causat inundacions a la zona, afectant les terres de les cooperatives agrícoles. No es rebrà cap producte al següent torn.
15. Subvenció governamental: El govern ha anunciat una subvenció per a les cooperatives agrícoles que s'adaptin als seus interessos. A dau més alt, es reben 500 crèdits.
16. Greu malaltia aviar: Una greu malaltia ha afectat l'aviram de les cooperatives agrícoles, disminuint la producció de carn. Durant dues vegades, no es reben "pollastres".
17. Descobriment arqueològic: S'ha descobert un jaciment arqueològic a les terres d'una de les cooperatives agrícoles, impeding temporalment la seva producció. A dau més baix, ha d'aturar l'activitat durant dos torns, però no ha de deixar de pagar les despeses.

18. Fira Internacional: Una fira internacional de productes agrícoles se celebra a la regió, amb la presència de compradors i inversors estrangers. A dau més alt, pot vendre el que vulgui al doble de preu.
19. Desastre natural: Un desastre natural, com un terratrèmol, ha afectat la zona, causant danys a les instal·lacions i als cultius de les cooperatives agrícoles. Les reparacions ascendeixen a 200 crèdits.
20. Canvi de normatives: El govern ha anunciat canvis en les normatives que regulen el sector agrícola, afectant les pràctiques i els permisos de les cooperatives agrícoles. Reestructurar tot costarà 500 crèdits.

Tauler:

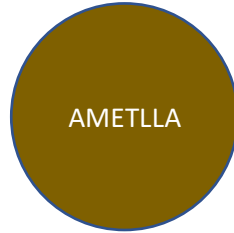

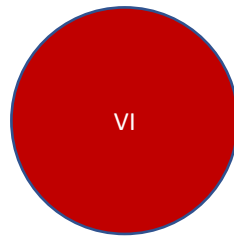
Avellana:

Ametlla:

Vi:

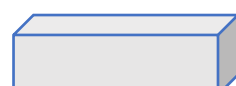

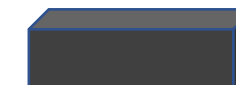
Oli:

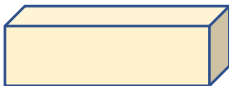

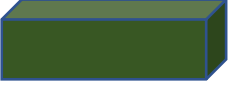

Garrofa:

Fitxes d'infraestructures:

	MAGATZEM	COOPGAME
	TRACTORS	COOPGAME
	M.REG	COOPGAME
	TRANCADOR	COOPGAME
	C.HORTÍCOLA	COOPGAME
	BODEGA	COOPGAME
	P.PROCÉS	COOPGAME
	T.REPARACIÓ	COOPGAME
	C.FORMACIÓ	COOPGAME
	S.CRÈDIT	COOPGAME
	X.REG	COOPGAME
	X.COMUNIC.	COOPGAME

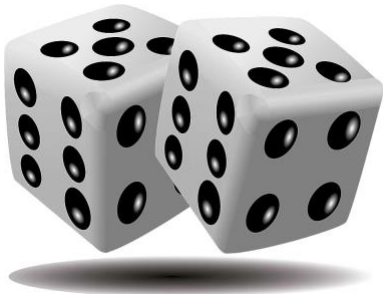
	C.RECERCA	COOPGAME
	C.TRANSPORT	COOPGAME
	AGROBOTIGA	COOPGAME
	C.COMPOS	COOPGAME
	RECICLATGE	COOPGAME
	MUSEU	COOPGAME

Cartes d'esdeveniments:

ELS DIFERENTS ESDEVENIMENTS NOMÉS PRESENTATS AMB EL NOM. PER EXEMPLE: "SEQUERA". AIXÍ CAP JUGADOR PODRIA SABER ABANS D'HORA QUÈ SORTIRÀ SI POSSITIU O NEGATIU. FORMA PART DE L'ATZAR DEL JOC

COOP-GAME!

Daus: Sempre dobles.

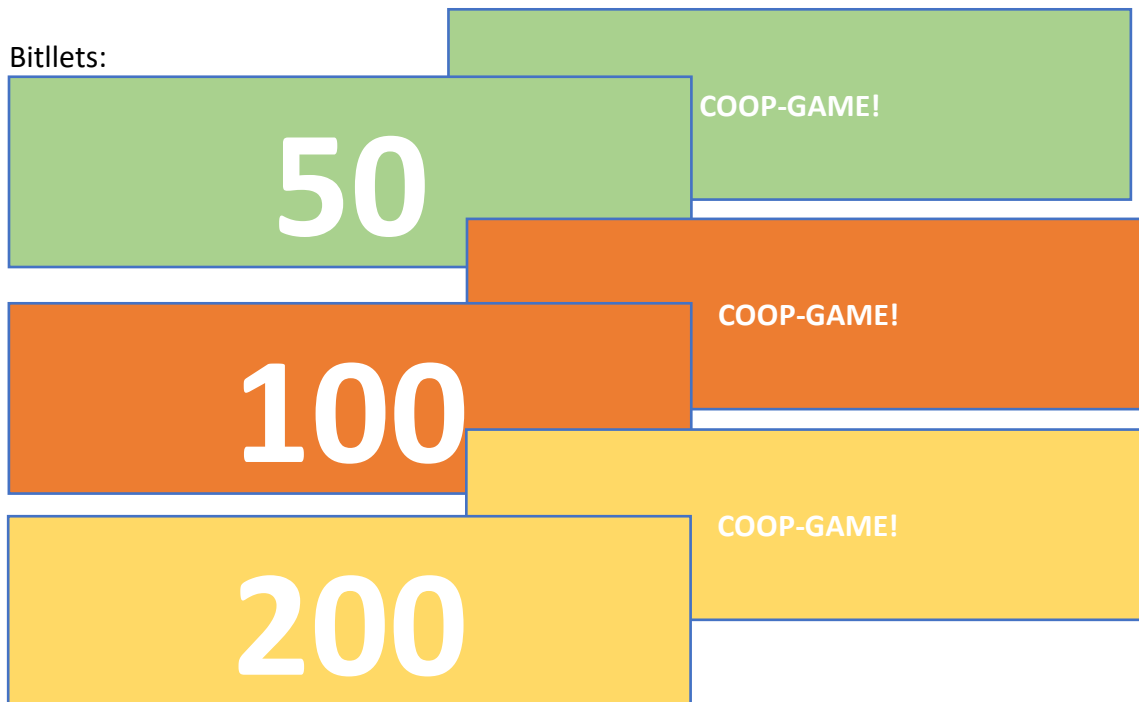

Fitxes de cada cooperativa agrícola

(pintar de colors diferents).

Bitllets:

10. Epíleg: introducció a la Transició.

El període de la Transició i el seu context polític, les administracions, especialment la Generalitat, abordaren la qüestió. Durant l'any 1978, la Generalitat va establir per decret el Consell Assessor de Cooperació¹⁶³, seguit el 1979 per la creació de la Direcció General de Relacions Laborals, en l'apartat de cooperatives, com una de les sis branques del departament de Treball¹⁶⁴.

El 1981 es va crear la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya¹⁶⁵, dos anys més tard, la Generalitat va promulgar la nova Llei de Cooperatives de Catalunya, per establir un nou marc legal a aquest àmbit¹⁶⁶. Això va permetre tenir un marc legal clar i actualitzat per a les cooperatives agràries, establint les normes i regulacions que governen el seu funcionament i el seu govern intern. Aquesta llei va servir com a referència per a les cooperatives, proporcionant-los seguretat jurídica i facilitant la seva activitat empresarial. Durant aquests anys, des del Govern hi va haver una implicació, que ja s'intueix en el preàmbul del text legal de la Llei de 1983. Reconeixent la seva importància com a model de negoci col·lectiu i el recorregut històric. A través del Consell Assessor de Cooperació i la Direcció General de Cooperatives¹⁶⁷, es va buscar fomentar el desenvolupament i l'èxit d'aquest tipus d'empreses, proporcionant-les orientació i assessorant per millorar els organigrames. Per altre banda, la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya servia per representar dintre les institucions amb una veu unificada, a les organitzacions. També davant de les autoritats, una forma d'acabar amb el sistema que hem estat observant que es feia durant el Franquisme de clientelisme. Resumidament, des de les institucions autonòmiques, va ser una època de suport per part política. La promoció va contribuir a reforçar el paper d'aquestes cooperatives com a agents econòmics rellevants i com a part activa del sector agrícola a Catalunya. Durant els anys de la Transició¹⁶⁸ el moviment cooperatiu es mouria sota el lema "Volem viure de la terra!"¹⁶⁹.

¹⁶³ DOGC. (1978); núm. 11, de 27 de juliol. pàg. 124.

¹⁶⁴ DOGC. (1979); núm. 34, de 16 de novembre. pàg. 485.

¹⁶⁵ Vives-Xicol, J. (2019) A Quaderns Agraris. "El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual." pàg.100.

¹⁶⁶ DOGC. (1983); núm. 313, de 9 de març. pàg. 1-2.

¹⁶⁷ Especificat en les seves funcions que es poden consultar al Diari Oficial de la Generalitat.

¹⁶⁸ Entenent-la entre el 1975-82.

¹⁶⁹ Hi ha un resum sobre aquest moviment de la pagesia: Santesm, J. (2018). "Volem viure de la terra! Els pagesos en Lluita. 1976-1979".

Així doncs, a més a més dels esforços de la Generalitat, també es va veure compensat pel moviment de la pagesia sota el cooperativisme. Fet que va propiciar que s'aproessin les lleis, els estatuts resultants, seran molt més democràtics¹⁷⁰. Permetent així una major participació ciutadana¹⁷¹. També ho fou durant la transició l'enorme impacte social, protagonitzant baralles polítiques en l'accés a la democràcia. També sobre la visió que es tenia sobre elles respecte a l'origen franquista per part de l'Esquerra¹⁷².

¹⁷⁰ Llauradó, J M^a; Samsó, V. (1988). "El Sindicat Agrícola de Maspujols, resum històric (1903-1988)." pàg. 72.

¹⁷¹ A l'Aleixar es va poder canviar la Junta, cosa que no havia succeït mai per votació. Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

¹⁷² Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV). pp 362-367.

11. Conclusions.

El cooperativisme agrari al Baix Camp, durant el segle XX, va tenir una gran importància social i econòmic, a causa del gran nombre de persones que vivien de la terra. En un context molt complex com és el franquisme i tots els canvis que va suposar per aquest moviment econòmic.

Es pot considerar, que el nivell de ruptura que hi ha amb la victòria dels sollevats, amb tot l'anterior corresponent al món cooperatiu; un cop retornada la democràcia, no serà tan profund. Els nivells de reforma de les lleis democràtiques, en cap cas marcaran un abans i un després com ho havien fet les autoritats franquistes. Això també obre la porta a considerar que aquelles entitats que consideren que varen néixer a inicis del segle XX, haurien d'entendre, que el període que correspon de 1939 a 1942, s'ocupa de diluir i abolir tota l'organització anterior. Per altra banda, es crea la cooperativa, com una eina de control més del règim. Doncs l'Estat, dissenya molt minuciosament tota l'organització, tant dependent de l'Obra Sindical; que s'arriba a confondre el president de l'entitat amb el "jefe" de la "Hermandad". Però fa el desentès davant les protestes reiterades de reforma econòmica, arribant a tal punt, que les "Hermandades" es faran seu el crit dels pagesos, per reclamar la fi de la regulació de preus. Això torna a obrir un espai per veure el període franquista com a quelcom no tan rígid com es pot arribar a considerar moltes vegades. Doncs ja a inicis dels cinquanta, botiguers de Reus, la Cambra de Comerç o les "Hermandades" reclamaven la fi de controls econòmics. Sí, per la via legal i establerta per la dictadura, però posaven en contradicció a les polítiques franquistes autàrquiques des de dintre el mateix sistema. Un altre tema interessant que se n'extreu és el fet que les cooperatives nascudes als anys cinquanta i inicis dels seixanta, buscaven la integració dels pagesos. Doncs a part de ser eina de control, també era una forma que trobava el règim per a fer propaganda, mostrant la sindicació lliure al camp; que fins he pogut investigar, ho va ser. Es pot afirmar que tot i crear una institució de control i de propaganda exterior, alhora el règim creava un espai social nou. Aquests espais -en aquest cas econòmic-, sabem que eren cessions d'un règim massa rígid, intentant encabir-se al nou món que havia nascut després de la Segona Guerra Mundial.

On el fracàs de l'Eix al món, havien condemnat a un règim com al franquisme a l'aïllament internacional. Aquestes cessions a la societat, acabarien per crear xarxes fora de l'Estat, que creaven elements de subversió davant la dictadura.

L'evolució econòmica als anys seixanta, a més a més, provocaran un nou paradigma. L'evident pujada econòmica i les reinversions en la terra, mitjançant les Caixes Agrícoles, van ajudar al fenomen i van crear la base pel futur del sector financer, amb resultats diversos. Espanya en general, va abandonar els anys més durs de la postguerra i el règim, com a estructura, començava a patir més desgast i opositors. Per la província de Tarragona tenim l'exemple de Joan Mestre, que no sempre seguint les directrius més ortodoxes del règim, va assolir ser procurador a Corts.

Un tema que és interessant, és la immigració d'altres zones de l'estat i el seu impacte, tant en l'àmbit econòmic com en l'àmbit social. Sumat al fenomen de la migració del camp a la ciutat. L'impacte respecte a pràctiques que feien aquests immigrants, eren normalment vistes amb recel. L'arribada de mà d'obra, va permetre a propietaris deixar terres, que mai haurien deixat a un local. A part d'això, les tradicions agrícoles eren massa distanciades per a ser ben vistes per la gent autòctona. També se li suma el factor idiomàtic i tants d'altres, que provocaven conflictes i discriminacions.

Un fenomen que considero que no se li dona la importància que mereix, és el del treball femení. Doncs s'adoptava un sistema ben diferenciat de funcions en el treball: les dones s'ocupaven de recollir els fruits secs: les "plegadores". Els homes acostumaven a assumir feines molt més físiques o feixugues. A tot això se li sumarà la labor que ocuparien les dones en espais d'administració en les cooperatives, o en les màquines, com les trencadores. Se li suma el factor econòmic, ja que cobraven més o menys la meitat que un home en el mateix lloc de treball. També s'ha de tenir en present, que durant les dècades estudiades, el "domestic system", s'aplicava en la feina femenina.

Pel fet que moltes dones, per complementar, podien cuinar per altres, cosir en molts casos, fer ganxet per a gent més adinerada, o roba pels fills... a part de treballar com a "minyones" fora de casa seva. Quan s'investiga i es va posant negre sobre blanc, es destrueix el vell mite de "la dona a casa i l'home a treballar", ja que no hi havia viabilitat econòmica en la majoria de les famílies. Però és que en cases adinerades, molta feina d'administració i d'atenció als treballadors i afers de les propietats, requeien igualment en la seva responsabilitat. En el Baix Camp, tenim diversos exemples, hem de comprendre que en poblacions de sis-cents, set-cents habitants, al setembre, hi havia de cent a cent cinquanta plegadores. Que menjaven i dormien cada dia i que requerien una gran feina d'intendència, molts cops responsabilitat de les dones. Tot i ser les Cooperatives del període franquistes, una institució més de l'Estat i una eina de control, van ajudar a dinamitzar molt l'economia. És a dir, tota l'ajuda tècnica, fora de la política, d'una forma o altra va contribuir al progrés econòmic. Tant sigui amb cursos, com per exemple: els de controls de plagues, com de noves tècniques de reg... També en l'ajuda a la mecanització, centralitzant compres i vendes i buscant màquines. No era estrany, que algú de la zona que vengués un tractor (per exemple), portés un cartellet amb el preu i forma de contacte als magatzems. Com es va veient, la cooperació en el context franquista, neix de forma poc ortodoxa. El cooperativisme, per definició, neix per la unió de petits productors i treballadors, que ajunten esforços. Tota aquesta onada de cooperativisme que va apareixent cap als anys cinquanta, naixerà des de les institucions municipals, empeses des de la cúpula. Això no li resta validesa a aquell moviment, ja que estava integrat per individus amb ideologies diferents, però no per això no s'ha de deixar de dir que es crearen institucions artificials. No des de la iniciativa privada, sinó des del poder públic.

Finalment, el moviment cooperatiu franquista, neix com a una forma més de control i propaganda sistèmica, que acabarà prenent forma pròpia. L'oposició al règim, a vegades, es farà des d'aquests propis espais. També destruint el mite d'un règim franquista monolític i irrompible. L'espai econòmic acaba per reunir a les persones i que s'expressin entre elles. Dinamitzant i creant xarxes d'amistat i cooperació genuïnes.

12. Bibliografia.

12.1. Fonts primàries.

Boletín Oficial del Estado.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya.

Butlletí de la Generalitat de Catalunya.

Gaceta de Madrid.

Centre d'Estudis Demogràfics.

Arxiu Comarcal del Baix Camp.

Arxiu Històric Municipal de Reus.

Instituto Nacional de Estadística.

Entrevista a Eduardo Olivé i Martorell. (2023).

Entrevista a Maria Teresa Climent i Gavalrà. (2017).

12.2. Fonts Secundàries.

12.2.1. Monografies.

Abad, C; García J L; et altri. (1994). "Modernización y cambio estructural en la agricultura española". Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente: Madrid.

Amorós, X. (2000). "Temps estranys : clarobscur en la llarga postguerra reusenca : llibre primer, 1941-1950." Associació d'Estudis Reusencs: Reus.

Amorós, X. (2002). "Temps estranys : clarobscur en la llarga postguerra reusenca : llibre segon, 1951-1960." Associació d'Estudis Reusencs: Reus.

Amorós, X. (2004). "Temps estranys : clarobscur en la llarga postguerra reusenca : llibre tercer, 1961-1975." Associació d'Estudis Reusencs: Reus.

Anguera, P. (2003). "Història general de Reus". Ajuntament de Reus: Reus.

Arnabat, R; Duch, M; Gavalrà, A. (2022). "La Catalunya associada (1868-1938)". Universitat de València: València.

Arnal, A et altri. (2017). "Naciones en Conflicto". Servicio de Publicaciones, Universidad de Zaragoza: Saragossa.

Babiano, J. (1995). "Emigrantes, cronómetros y huelgas. Un estudio sobre el trabajo y los trabajadores durante el franquismo". Fundación 1 de mayo: Madrid.

Busquets, J. (1983). "Breu història d'una vida: 1902-1982." Imp. Gràfiques Rabassa: Reus.

Calleja, C; Vila, J. (1967). "La Economía de la ciudad de Reus y del Campo de Tarragona". Cambra de Comerç, Indústria i Navegació: Reus.

Cardó, J (1983). "L'Evolució dels conreus del Camp de Tarragona a partir del segle XVIII". Institut d'Estudis Vallencs: Valls.

Celada, R. (1989). "Aproximació a l'atlas (sic) cooperatiu de Catalunya fins el 1936". PG Boniquet: Barcelona.

Cochs, J. (1987). "Éxito e infortunio de un hombre". Edició: Reus.

Cooperativa Agrícola Castellvell del Camp. (2004). "Cooperativa Agrícola Castellvell del Camp: 100 anys". CACC: Castellvell del Camp.

De la Granja, J L; Beramendi, J; Anguera, P. (2001): "La España de los nacionalismos y las autonomías". Editorial Síntesis: Madrid.

De Riquer, B (2010). "La dictadura de Franco. Vol. 9 de la Historia de España." Crítica-Marcial Pons: Barcelona.

De Riquer, B. (1989). "El franquisme i la transició democràtica. 1939-1988." Edicions 62: Barcelona.

Delgado, L; Martín, R; Pardo, R. (2016). "La apertura internacional de España. Entre el franquismo y la democracia (1953-1986)". Sílex: Madrid.

Duch, M. (1994). "República, Reforma i Crisi. El Camp de Tarragona (1931-1936)". Gràfiques Moncunill SAL: Valls.

Duch, M. (1996). "Reus sota el primer franquisme 1939-1951". Edicions Rosa de Reus: Reus.

Fornés, R. (1967). "25 años de historia cooperativa provincial agraria : 1942 al 1967". Revista Unión: Reus.

Gavaldà, A. (2013). "El sindicalismo agrario en la provincia de Tarragona, 1939-1944. Nuevas visiones". URV: Tarragona.

- Gort, J M; Martí J M; Gort E. (1977). "Geografia del Baix Camp". El Ganxet: Reus.
- Grup Historaula. (2008). "El record fet paraula. Memòria popular del franquisme". Liberdúplex: Barcelona.
- Güell, M; Perea, E. (2020). "La Mancomunitat de Catalunya a les comarques tarragonines: projectes i realitats". Diputació de Tarragona: Tarragona.
- Holyoake, G J. (2021). "Historia de los Pioneros de Rochdale (Orígenes del movimiento cooperativo internacional)." Intercoop: València.
- Iglesias, J. (1968). "La crisi agrària de 1879-1900: La fil·loxera a Catalunya". Edicions 62: Barcelona.
- J M^a; Samsó V. (1986). "Guia de Maspujols". Institut d'Estudis Tarraconenses Ramón Berenguer IV: Tarragona.
- Lafuente, I. (1999). "Tiempos de hambre". Temas de Hoy: Madrid.
- Leyva, E; Mir, I; Urbano, X. (2007). "De la protesta al contrapoder Nous protagonismes socials en la Barcelona metropolitana". Pepitas de calabaza: Buenos Aires.
- Llauradó, J M^a; Samsó, V. (1988). "El Sindicat Agrícola de Maspujols, resum històric (1903-1988)." Edicions del Centre de Lectura: Reus.
- Maluquer, J. (1997). "Història econòmica de Catalunya." Edicions Proa: Barcelona.
- Manent, A. (2006). "La Guerra Civil i la repressió del 1939 a 62 pobles del Camp de Tarragona". Cossetània Edicions: Valls.
- Martínez, A P; Ramon, J M^a. (2009). "Cooperativismo agrario en España durante la dictadura franquista, 1939-1975". Universidad de Bariloche: Bariloche.
- Martínez, L; Roca, J. (2004). "Recomençar la vida : una memòria del procés migratori de les dones a Reus : 1950-1970". Publicacions de l'Arxiu Municipal de Reus: Reus.
- Mesa, R. (1988). "Democracia y política exterior en España". Eudema: Madrid.
- Nadal, J. (1976). "La población española". Ariel: Barcelona.
- Pérez Baró, A. (1989). "Història de les Cooperatives a Catalunya". Crítica: Barcelona.
- Pijoan, J. (2000). "Història i present de l'exportació de fruita seca a Reus." Cambra de Comerç: Reus.

Piñada, M. (2012). "Joan Mestre i Mestre. Un cooperativista dins l'estructura franquista". Cossetània Edicions: Valls.

Recasens, J. (2019). "La repressió franquista al Tarragonès". Pagès editors: Lleida.

Sanfidel, E. (2008). "Evolució del paisatge de l'horta de Lleida (1956/57-2003) Transformació d'un paisatge de secà a regadiu". UAB: Barcelona.

Santesm, J. (2018). "Volem viure de la terra! Els pagesos en lluita. 1976-1979". Fundació Ramon Muntaner: Móra la Nova.

Solé, J M^a; Villarroja, J. (2006). "Violència, repressió i primer exili." Edicions 62: Barcelona.

Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. (2003). "Aquí es ve a triar!". Publicacions de l'Aixu Municipal: Reus.

Soronelles, M. (2000). "La Selva del Camp: Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000". Cooperativa de la Selva del Camp: la Selva del Camp.

Thomàs, J M^a. (1997). "José M. Fontana Tarrats : biografia política d'un franquista català". Edicions del Centre de Lectura: Reus.

Universitat de Barcelona. (1970). "Cuadernos de historia económica de Cataluña: publicación del Departamento de Historia Económica de la Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales de la Universidad, y del Instituto Municipal de Historia de Barcelona". UB: Barcelona.

12.2.2. Articles de revista.

Abelló, E; Planas, J. Estudis d'Història Agrària. (2020). "La revolució vitivinícola del Priorat: l'exemple de Porrera". pp. 13-39.

Aldomà, I. Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 90. (2020). "El sector agrari i la ruralitat en perspectiva. 50 anys de la Geografia de Catalunya Aedos". pp. 82-83.

Almuni, Mª V. Plecs d'història local. (2020). "L'impacte dels fenòmens meteorològics extrems: gelades i nevades". pp. 47-55.

Alonso, L. Revista Española de Sociología. (2020). "La vía semiperiférica hacia la sociedad de consumo: una interpretación sobre el modelo español". pp. 197-214.

- Binarès, M; Torell, M R; Soronelles, M. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar. "L'Agricultura local i la seva evolució". (sense indicació de l'any). pp. 16-19.
- Calderón, E. Revista de Estudios Políticos. (1976). "Política y sociedad rural en la España del siglo XX". pp. 337-348.
- Cañellas, A. Revista de Estudios Políticos. (2010). "La Reforma Administrativa en España (1956-1958)". pp. 193-221.
- Casamitjana, J. Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. (2005). "Els sindicats agraris verticals: les Hermandades de Labradores y Ganaderos. Creació, evolució i desaparició". pp. 251-280.
- Cayuela, S. Revista de Filosofía. (2013). "La biopolítica del franquismo desarrollista: hacia una nueva forma de gobernar (1959-1975)". pp. 1-21.
- Chomel, C; Declerck, M F; Frey O i Mauget R. Revista de Desarrollo. (2013). "Cooperativas agrícolas: identidad, gobernanza y estrategias". pp. 472-494.
- De Prado, M^aL. Studia Historica. (2008). "La historiografía de la Guerra Civil y del Primer Franquismo: reflexiones y nuevos planteamientos en el setenta aniversario". pp. 306-322.
- Feo, F. Nimbus. (2003). "Avicultura en España: cambios productivos y territoriales". pp. 129-149.
- Gómez, A. Espacio, Tiempo y Forma. (1994). "La economía española y la Segunda Guerra Mundial: Un estado de la cuestión". pp. 349-370.
- Gómez, J M^a. Estudis d'Història Agrària. (2003). "Las cooperativas en el marco de las hermandades sindicales". pp. 151-182.
- Marín, M. Revista Hispania. (1998). "Fascismo en España, política local y control gubernativo en la Cataluña franquista: ¿Fue el porciolismo una idea aperturista?". pp. 669-672.
- Paniagua, Á. Ager, Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural. (2016). "Visiones en off de la despoblación rural en el franquismo". pp. 139-160.
- Piñada, M. L'OM Revista de Riudoms. (2006). "La Cooperativa Agrícola de Riudoms (1956-2006)". pp. 3-75.
- Pons, Mª A. Studia Historica. (2006). "Hacienda y finanzas durante la Guerra Civil". pp. 303-321.

Ramos, C; Robles, L. Estadística Española. (2009). "Cambio estructural en España (1980-2000)". pp. 505-541.

Salinas, F. Fuentes para la Historia de Empresas y Empresarios en España. (1976). "El primer marco jurídico del cooperativismo agrario". pp. 41-74.

Sánchez, G. Pasado y Memoria: Revista de Historia Contemporánea. (2002). "El sindicato vertical como instrumento político y económico del régimen franquista". pp. 155-168.

Saz, I. Revisita Ayer. (1999). "El primer franquismo". pp. 8-11.

Solé, C; Izquierdo, A et altri. Antrophos. (2005). "Integraciones diferenciadas: migraciones en Cataluña, Galicia y Andalucía". pp. 271-272.

Soronelles, M; Martí, T; Martorell, X. Kesse. (2006). "L'habilitat de triar. Memòria del treball de les dones en els magatzems de fruita seca". pp. 4-9.

Soronelles, M. Estudis d'Història Agrària. (2003-2004). "Les cooperatives agràries del franquisme. Desmantellament institucional i ressorgiment cooperatiu, 1939-1964". pp. 65-90.

Terán, F J. Historia Reciente. (2012). "Las cartillas de racionamiento, los fielatos y el estraperlo". pp. 10-19.

Vives-Xiol, J. Quaderns Agraris. (2019). "El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual". pp. 93-112.

Ysàs, P. Revista Ayer. (2010). "La transición española. Luces y sombras". pp. 31-57.

12.2.3. Tesis.

Bernal, F. (2008). "El sindicalismo vertical. Control laboral y representación de intereses en la España franquista. La Delegación Nacional de Sindicatos (1936-1945)." Tesis Doctoral. (EUI).

Puig, G. (2020). "LA PAGESIA I LA SEVA REVOLUCIÓ. Una anàlisi sobre la conflictivitat i el canvi a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil, 1936-1939". Tesis Doctoral (URV).

Soronelles, M. (2002). "Pagesos en un món de canvis. Família i associacionisme agrari a la Selva del Camp, segles XVIII, XIX i XX." Tesis Doctoral (URV).